

BADANIA
PRZEDSIĘBIORSTW
SPOŁECZNYCH

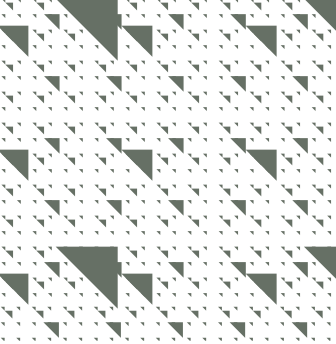
Mierzenie społecznej wartości dodanej podmiotów ekonomii społecznej

Jakub Głowacki
Magdalena Jelonek

Mierzenie
społecznej
wartości
dodanej
podmiotów
ekonomii
społecznej

Jakub Głowacki
Magdalena Jelonek

1. WPROWADZENIE	str. 4
2. DOŚWIADCZENIA W ZAKRESIE BADANIA SPOŁECZNEJ WARTOŚCI DODANEJ	str. 7
3. NOWE PODEJŚCIE DO MIERZENIA SPOŁECZNEJ WARTOŚCI DODANEJ	str. 12
4. BADANIA WŁASNE SPOŁECZNEJ WARTOŚCI DODANEJ	str. 19
5. PODSUMOWANIE	str. 30
6. LITERATURA	str. 32
ZAŁĄCZNIK NR 1. Zestaw wskaźników wykorzystanych w narzędziu ESometr	str. 34
ZAŁĄCZNIK NR 2. Wzory indeksów wykorzystywanych w narzędziu ESometr	str. 37

1. Wprowadzenie

Niniejszy rozdział został opracowany na podstawie doświadczeń, zdobytych w trakcie dwóch lat pracy nad pierwszą polską metodą pomiaru społecznej wartości dodanej podmiotów ekonomii społecznej (PES)¹. Zapotrzebowanie na narzędzie, służące do oceny tych organizacji pojawiło się wraz z rozwojem sektora ekonomii społecznej w Polsce. Ocena społecznych efektów działania organizacji stała się niezwykle istotna w kontekście rosnącej liczby podmiotów ekonomii społecznej i ich coraz większej różnorodności, zarówno jeżeli chodzi o zakres działania, jak i skalę pozytywnych efektów dla otoczenia.

Potrzeba opracowania metody pomiaru społecznej wartości dodanej PES wynikała zatem z wielu przesłanek, które można zaklasyfikować do dwóch kategorii: zewnętrznych i wewnętrznych (względem podmiotów ES). Kategorie te zostały pokrótce scharakteryzowane w dalszej części tekstu.

Do PRZESŁANEK ZEWNĘTRZNYCH zaliczono kwestie związane z:

- ▼ świadczeniem usług publicznych lub finansowaniem ze środków publicznych (rządowych, samorządowych, unijnych) niektórych przedsięwzięć społecznych, nakładających na organizacje społeczne, które je realizują, obowiązek przejrzystości działania i rozliczania się z działań,
- ▼ konkurencją pomiędzy podmiotami ES o dostęp do środków finansowych (zarówno publicznych, jak i prywatnych), implikującą konieczność oceny ich efektywności w realizacji misji społecznej i ewaluacji osiągniętych wyników,
- ▼ kontrolą jakości usług, oferowanych przez podmioty ES, oczekiwaną i realizowaną przez potencjalnych donatorów lub beneficjentów,
- ▼ porównywaniem skuteczności działań podobnych organizacji i ich społecznej efektywności (co stać się może m.in. istotnym ułatwieniem w ocenie

¹ Prace były realizowane przez zespół Małopolskiej Szkoły Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie w ramach projektu *Zintegrowany system wsparcia ekonomii społecznej – podzadanie 2.2*. *Opracowanie i przetestowanie metody mierzenia społecznego oddziaływania podmiotów ekonomii społecznej w Polsce (audyt społeczny)*.

- podmiotu przez darczyńców),
- ▼ wypracowaniem standardów i procedur, które pomogą w usystematyzowaniu zróżnicowanego sektora ES.

PRZESŁANKI WEWNĘTRZNE wiążą się natomiast z:

- ▼ potrzebą potwierdzenia przez organizacje społeczne przydatności i słuszności podejmowanych działań w wymiarze społecznym (autoewaluacja),
- ▼ potrzebą potwierdzenia przez organizacje słuszności podejmowania działalności gospodarczej i udowodnienia, że nie koliduje ona z realizacją celów społecznych, a wręcz je wspiera,
- ▼ tworzeniem warunków dobrej komunikacji z otoczeniem, kreowaniem wizerunku, komunikacją z interesariuszami, które są niezbędne do budowania wiarygodności opartej na zaufaniu.

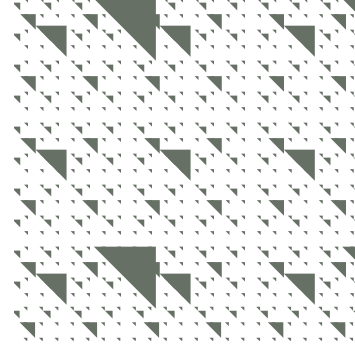
Bazując na przedstawionych powyżej przesłankach można wyróżnić potencjalnych odbiorców wypracowanej metody, a są to:

- ▼ instytucje przyznające nagrody, certyfikaty czy systemy oznakowania dla podmiotów ekonomii społecznej,
- ▼ instytucje udzielające dofinansowania podmiotom ekonomii społecznej,
- ▼ podmioty ekonomii społecznej chcące się ocenić lub porównać swoje osiągnięcia z innymi podobnymi organizacjami.

Początkowo prace zespołu MSAP UEK skupiły się na przeglądzie metod używanych w Polsce i innych krajach do oceny społecznej wartości dodanej. Podjęto próbę adaptacji niektórych z nich, ale zakończyła się ona niepowodzeniem ze względu na dużą różnorodność podmiotów ES w Polsce, jak również ich specyfikę. Następnie podjęto próbę stworzenia pierwszego w Polsce narzędzia, z jednej strony na tyle uniwersalnego, że mogłoby znaleźć zastosowanie do oceny większości podmiotów ekonomii społecznej w Polsce, a z drugiej – korzystanie z niego wymagałoby stosunkowo niewielkiego zaangażowania ze strony organizacji. W toku prac powstał **ESometr**, który w postaci aplikacji internetowej jest dostępny w Internecie (pod adresem www.swd.msap.uek.krakow.pl). Owo narzędzie, w ramach dalszych prac, zostało przetestowane na grupie około 40 podmiotów, a następnie wykorzystane do przeprowadzenia dwóch edycji badań społecznej wartości dodanej. Celem niniejszego rozdziału jest prezentacja najważniejszych wniosków z dotychczas podjętych prac.

Już na tym etapie warto zauważyć, że narzędzie *ESometr* jest projektem otwartym, nie zaś gotowym produktem, który może być bezrefleksyjnie stosowany w każdych warunkach i względem każdego podmiotu ES. Niejako w założeniu, projekt ten w przyszłości może ewoluować, np. gdy zmienią się oczekiwania wobec badanych podmiotów i pojawi się potrzeba monitorowania dodatkowych, niebadanych w tym momencie aktywności.

Rozdział został podzielony na części, uporządkowane zgodnie z chronologią prac prowadzonych przez zespół badawczy. W pierwszej kolejności przedstawiono doświadczenia innych zespołów w zakresie mierzenia społecznej wartości dodanej podmiotów ES, po to, by finalnie udowodnić, że nie istnieje system pomiarowy, który byłby w pełni dostosowany do polskich realiów. Dalsza część rozdziału została poświęcona dylematom, przed którymi stanął zespół badawczy, a wiązały się one z konsekwencjami przyjęcia określonej definicji podmiotu ekonomii społecznej oraz społecznej wartości dodanej, a także z konsekwencjami wyboru określonej metodologii konstrukcji indeksu. Po przedstawieniu koncepcji i metodologii badania, omówione zostały najważniejsze wyniki i wnioski z niego płynące.

2. Doświadczenia w zakresie badania społecznej wartości dodanej²

Potrzeba posiadania narzędzi, służących pomiarowi zewnętrznych (w tym społecznych) efektów działania organizacji, pojawiła się wśród władz lokalnych i państwowych, a także wśród organizacji pozarządowych, pragnących pokazać interesariuszom zakres pozytywnych efektów swojej działalności i uzasadnić potrzebę transferowania środków finansowych na ich działalność. Zaowocowało to wielością narzędzi i instrumentów, służących ocenie (monitorowaniu, ewaluacji, autoewaluacji, audytowi) efektów działań podmiotów ekonomii społecznej. New Economic Foundation – brytyjski *think-tank* – zidentyfikował w Wielkiej Brytanii około 20 powszechnie stosowanych narzędzi, służących mierzeniu społecznego i środowiskowego oddziaływania organizacji na otoczenie, systemów jakości oraz ułatwiających zarządzanie organizacją i realizację celów społecznych. Poza środowiskiem brytyjskim, narzędzia i metody służące pomiarowi społecznych efektów działalności były tworzone w takich krajach jak: Stany Zjednoczone, Australia czy Finlandia. W Polsce ich tworzenie jest na etapie bardzo początkowym, załączkowym i w większości przypadków polega na próbach adaptacji zagranicznych metod do polskich warunków. Żadna z tych prób nie spełniła jednak oczekiwań – organizacje społeczne w Polsce wciąż nie są zainteresowane tym, by je stosować. Wynika to z kilku przyczyn, a najważniejsza to niski potencjał organizacyjny i finansowy podmiotów. W codziennej działalności borykają się one z wieloma innymi problemami (finansowymi, kadrowymi itp.) i korzystanie z narzędzi, które mają pokazać ich wpływ na otoczenie, wydaje się niepotrzebnym dodatkiem. Większość powstałych metod wymaga natomiast sporego zaangażowania ze strony pracowników organizacji oraz niekiedy dodatkowych nakładów finansowych. Na taki wysiłek dla niektórych polskich podmiotów ekonomii społecznej jest jeszcze za wcześnie, choć w przyszłości pewnie będzie on konieczny.

² W niniejszej części wykorzystano fragmenty artykułu: M. Bohdziejewicz-Lulewicz, B. Gil, J. Głowacki, M. Jelonek, K. Rosiek, *Pomiar społecznej wartości dodanej generowanej przez podmioty ekonomii społecznej – główne dylematy i wyzwania*, „Ekonomia Społeczna” nr 2, 2012 (5), Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Kraków 2012.

Poniżej przedstawiono najpopularniejsze, zagraniczne metody pomiaru oddziaływania społecznego, które w środowisku ekonomii społecznej są znane. Żadna z nich jednak nie zaczęła być stosowana na szerszą skalę.

Spółeczna stopa zwrotu (Social Return on Investment – SROI)

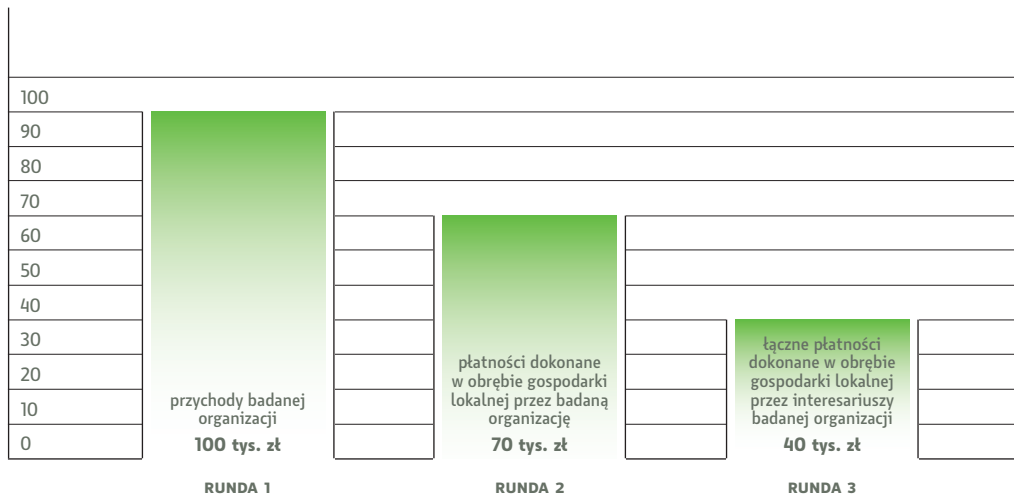
Spółeczna stopa zwrotu to najbardziej rozpowszechniona metoda pomiaru oddziaływania społecznego – przez wiele osób jest wręcz utożsamiana z ogólną ideą mierzenia efektów działalności podmiotów ekonomii społecznej. Narzędzie to jako pierwsze zostało opisane przez Roberts Enterprise Development Fund w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Wraz z rosnącą potrzebą mierzenia i syntetycznego prezentowania wpływu organizacji społecznych na otoczenie, popularność SROI na świecie zaczęła wzrastać. W 2003 r. New Economic Foundation (NEF) zmierzył wpływ społeczny metodą SROI w kilku brytyjskich organizacjach. W wyniku tych doświadczeń NEF zaprezentował poradnik, w którym szczegółowo przedstawiono metodologię obliczania społecznej stopy zwrotu [A guide 2009].

Termin społecznej stopy zwrotu powstał przez analogię do funkcjonującego w świecie biznesu pojęcia stopy zwrotu z inwestycji (ang. ROI – Return on Investment). Przeznaczając środki finansowe na przedsięwzięcia gospodarcze, inwestorzy potrzebowali miary, która umożliwiłaby sprowadzenie do wspólnego mianownika projektów w różnych branżach i o różnym horyzoncie czasowym. Po to, aby uporządkować myślenie o wartości dodanej bardzo różnorodnych przedsięwzięć, została opracowana względnie spójna metodologia procentowego wyliczania zysku osiągniętego w wyniku zainwestowania środków (por. rysunek 1) [Juraszek-Kopacz i Tyrowicz 2008].

RYСУNEK 1. Uproszczony schemat obliczania społecznej stopy zwrotu
Źródło: opracowanie własne.

Spółeczna stopa zwrotu jest zatem wskaźnikiem obrazującym efektywność inwestycji społecznej, wyrażonym w pieniądzu, czyli finansowo. Aby jednak ją rzetelnie obliczyć, niezbędne jest dokonanie monetyzacji, czyli nadanie wartości pieniężnej wszystkim efektom przedsięwzięcia, w tym również społecznym. Oczywiście niektóre z nich są stosunkowo łatwe do określenia, np. działalność z zakresu aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych generuje zyski dla instytucji publicznych w postaci zmniejszenia transferów pieniężnych, przeznaczonych na wspomaganie tych ludzi oraz uzyskania

RYСУNEK 2. Przykład prezentacji obiegu pieniądza w 3 rundach
 Źródło: Głowacki 2010, s. 38.

wpływów z tytułu płaconych przez te osoby podatków. Tego typu strumienie można dość łatwo zidentyfikować i wyliczyć. Jednak o wiele częściej efektami działań, na co kładzie się szczególnie nacisk, są tzw. „rezultaty miękkie”. Nie są one przedmiotem obiegu gospodarczego, przez co nie mają ustalonej przez rynek ceny. Zatem, aby je określić w wymiarze pieniężnym, należy stosować metody zastępcze³, które w praktyce zawodzą. Ponadto sposób obliczania społecznej stopy zwrotu jest bardzo skomplikowany i kosztochłonny. Nie wydaje się, aby podmioty ekonomii społecznej w Polsce, dysponujące wciąż niewielkim potencjałem finansowo-organizacyjnym, były zainteresowane tego typu rozwiązaniem. Społeczna stopa zwrotu jest zatem metodą, która jest raczej konstruktem teoretycznym, mającym zastosowanie jedynie w mocno uproszczonych modelach i w ograniczonym zakresie nadaje się do praktycznego wdrożenia.

Mnożnik LM₃ (Local Multiplier 3)

Metodą, która w pośredni sposób obrazuje wytworzoną społeczną wartość dodaną, jest mnożnik lokalny (LM₃), opracowany przez New Economic Foundation [The Money 2002, s. 20]. Jest to narzędzie umożliwiające określenie wpływu organizacji na lokalną gospodarkę, pokazując, jaka część pieniędzy w wyniku działalności danego podmiotu pozostaje w najbliższym jego otoczeniu. W dość prosty sposób, przez pryzmat miar finansowych, określa się, jak silne jest zakorzenienie podmiotu w środowisku lokalnym. Idea mnożnika LM₃ sprowadza się do „śledzenia” obiegu pieniądza w trzech rundach, w obrębie wyznaczonego wcześniej obszaru.

Sposób obliczania mnożnika LM₃, w największym uproszczeniu, polega na badaniu tego, jak podmiot wydatkuje środki, którymi dysponuje. Im więk-

³ Jedną z nich jest tzw. metoda wyceny warunkowej, która polega na przeprowadzeniu ankiety wśród wielu osób, w której zadawane jest pytanie, jaką kwotę są w stanie zapłacić za pewną hipotetyczną wartość, np. zmniejszenie przestępczości w ich miejscu zamieszkania. Metoda jest realizowana w dwóch wariantach: „skłonność do zapłaty” oraz „skłonność do przyjęcia rekompensaty”. Inny przykład to metoda cen hedonicznych, która polega na oszacowaniu wartości pewnych dóbr poprzez porównywanie cen towarów zawierających te dobra, z tymi, które ich nie mają (np. wycena wartości „ciszy” lub „parku miejskiego” poprzez porównywanie cen nieruchomości, np. mieszkań o zbliżonych parametrach, których jedynym czynnikiem różnicującym jest lokalizacja w pobliżu parku lub w miejscu cichym). Jeszcze inna metoda (metoda kosztów podróży) opiera się na przekonaniu, że ludzie są skłonni pokonywać określone odległości, aby otrzymać towary lub usługi, albo dostęp do określonych dóbr, którym przypisują pewną hipotetyczną wartość. Niedogodności związane z pokonanym dystansem można przełożyć na wielkość pieniężną i w ten sposób przypisać wartość danemu dobru (w ten sposób można wycenić np. wartość parku narodowego).

sza ich część pozostaje w dwóch kolejnych rundach w obiegu lokalnym, tym odpowiednio występuje silniejsze powiązanie jednostki z otoczeniem. W tym przypadku wpływ społeczny jest w zasadzie utożsamiany z wpływem ekonomicznym, co można uznać za jedną ze słabości tej metody. Inną wadą są trudności związane z oszacowaniem strumienia pieniędzy w „drugiej rundzie”. O ile identyfikacja wartości „wydatków lokalnych” badanego podmiotu raczej nie stanowi problemu, gdyż wiąże się z badaniem tylko jednego podmiotu, o tyle obliczenie „drugiego obiegu” oznacza analizę wydatków niekiedy nawet kilkuset różnych instytucji i organizacji. To powoduje, że – podobnie jak społeczna stopa zwrotu – mnożnik LM₃ nie jest metodą często stosowaną w praktyce.

Audyty społeczny

Audyty społeczny nie jest konkretną metodą pomiaru społecznej wartości dodanej. To raczej idea, której początków można upatrywać w nurcie społecznej odpowiedzialności biznesu – odzwierciedla ona potrzebę prezentacji przez duże korporacje międzynarodowe efektów działań w tzw. raportach społecznych, będących głównie narzędziem realizowanego *public relations*. Z czasem koncepcja audytu społecznego rozwinęła się i zaczęto ją stosować w organizacjach należących do sektora ekonomii społecznej. Wówczas nabrała ona znaczenia jako metoda samooceny i doskonalenia tego typu instytucji społecznych. Nie ma jednolitej metodologii stosowania audytu społecznego. Różne organizacje proponują odmienne podejścia⁴, które jednak sprowadzają się do jakościowej analizy takich elementów, jak m.in.: posiadane zasoby, sposób zarządzania organizacją, analiza misji i celów działalności, rodzaje działań czy wypracowywane efekty. Każdy audyt społeczny kończy się raportem, którego celem jest ukazanie interesariuszom efektów przeprowadzonej analizy.

Jak wspomiano wcześniej, metod oceny działalności organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej jest dużo więcej. Można tu wspomnieć np. o Social Balanced Scorecard, Metodzie SYTA-malli czy wielu szczegółowych narzędzi przygotowanych przez The Roberts Enterprise Development Fund (np. Audit Insight Tool, Performance Dashboards: Speedometer and Odometer for Social Enterprise, Social Costs Case Study). Zespół ekspertów Małopolskiej Szkoły Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie stanął przez sporym wyzwaniem, polegającym na przygotowaniu metody, która będzie przystosowana do istniejących w Polsce form prawnych i rodzajów prowadzonej przez podmioty ekonomii społecznej działalności. Ważnym założeniem było również możliwe zautomatyzowanie procesu obliczania społecznej wartości dodanej, aby do obsługi narzędzia nie było konieczności angażowania dużych zasobów ludzkich (np. panelu ekspertów). Podstawową ideą, która przyświecała twórcom,

⁴ Przykładem może być m.in. Social Audit Network, który jest wiodącą organizacją udostępniającą innym podmiotom wypracowaną metodologię prowadzenia audytu społecznego (Social Accounting and Audit).

była jednak dostępność metody dla wszystkich podmiotów, niezależnie od potencjału, jakim dysponują. Narzędzie miało być łatwe w obsłudze oraz nie mogło generować dużych kosztów, związanych z jego zastosowaniem. Aby spełnić wymagania powszechnego dostępu do narzędzia postanowiono umieścić je na platformie internetowej, dzięki czemu może z niego skorzystać każdy, kto ma dostęp do Internetu. Wszystkie te założenia były punktem wyjścia i jednocześnie drogowskazami wyznaczającymi kierunek prac zespołu autorskiego.

3. Nowe podejście do mierzenia społecznej wartości dodanej

Jak wspomniano we wstępie, istotną część rozdziału poświęcono budowie narzędzia do mierzenia społecznej wartości dodanej podmiotów ES. Krok po kroku opisano dylematy, przed którymi stanął zespół badawczy (i które konsekwentnie musiał rozwiązywać), tym samym pokazując, jakie były główne momenty przy konstruowaniu narzędzia do pomiaru społecznej wartości dodanej podmiotów ekonomii społecznej. W pierwszej fazie opracowywania indeksu istotne było sformułowanie odpowiedzi na następujące pytania:

- ▼ Jak zdefiniować podmiot ekonomii społecznej (PES)?
 - ▼ Jak zdefiniować społeczną wartość dodaną podmiotów ekonomii społecznej?
 - ▼ Jaką zaproponować metodologię (wskaźniki, sposób wyliczenia indeksu)?
- Odpowiedzi na te pytania umieszczono w dalszej części tekstu.

Jak został zdefiniowany podmiot ekonomii społecznej (PES)?

Pierwsze działanie, jakie należy podjąć opracowując metodologię pomiaru efektów pracy określonych podmiotów, polega na precyzyjnym zdefiniowaniu elementów, wchodzących w skład ocenianej grupy. Wyznaczenie takich podmiotów istotnie ułatwia tworzenie wstępnych ram projektowanej metodologii, poprzez zdefiniowanie kontekstu prawnoorganizacyjnego, w którym tkwią badane jednostki, warunkując możliwości podejmowania przez nie określonych działań. Dzięki precyzyjnej definicji łatwiej jest odpowiedzieć na podstawowe dla metodologa pytania związane m.in.: z oczekiwaniami, jakie należy mieć wobec określonych jednostek; ograniczeniami prawnymi, jakie powinny wpływać na te oczekiwania; z właściwą formą pytania kwestionariuszowego, które może być różnie rozumiane przez różne podmioty; czy też z zakresem informacji, których zgromadzenia można oczekiwać od poszczególnych typów organizacji. Sprawa wydaje się szczególnie istotna,

jeśli zamierzamy badać podmioty ekonomii społecznej, w przypadku których trudno pisać o jednym obowiązującym sposobie definiowania. Jeszcze więcej problemów wiązać będzie się z dużą heterogenicznością podmiotów zaliczanych do PES, która to różnorodność powinna zostać uwzględniona już na etapie koncepcyjnym tworzenia narzędzia oceny.

Zarówno w teorii, jak i w praktyce badawczej stosuje się dwojakiego rodzaju podejścia do definiowania podmiotów ekonomii lub gospodarki społecznej (Defourny i Develtere 2008, s. 21-22). Są to podejścia: instytucjonalno-prawne oraz normatywne. Podejście normatywne najczęściej buduje definicję PES na bazie typologii najważniejszych cech, jakie powinny posiadać takie podmioty, a które odróżniają je od typowych instytucji sektora publicznego i prywatnego. Przykładem takiego podejścia jest choćby klasyfikacja EMES – European Research Network czy typologia zaproponowana przez Defourny i Develtere (obie zamieszczone w poniższej ramce).

KLASYFIKACJA EMES

Kryteria ekonomiczne:

1. Prowadzenie w sposób względnie ciągły, regularny działalności opartej na instrumentach ekonomicznych.
2. Niezależność, suwerenność instytucji w stosunku do instytucji publicznych.
3. Ponoszenie ryzyka ekonomicznego.
4. Istnienie choćby nielicznego płatnego personelu.

Kryteria społeczne:

1. Wyraźna orientacja na społecznie użyteczny cel przedsięwzięcia.
2. Oddolny, obywatelski charakter inicjatywy.
3. Specyficzny, możliwie demokratyczny system zarządzania.
4. Możliwie wspólnotowy charakter działania.
5. Ograniczona dystrybucja zysków.

KLASYFIKACJA DEFOURNY – DEVELTERE

1. Przedkładanie służby członkom lub wspólnocie ponad zysk.
2. Autonomiczne zarządzanie.
3. Demokratyczny proces decyzyjny.
4. Prymat ludzi i pracy nad kapitałem przy dystrybucji dochodów.

Drugie podejście ogranicza się do wskazania konkretnych form instytucjonalnych podmiotów, które należy zaliczyć do sektora gospodarki społecznej. Za przykład może posłużyć tutaj polski słownik Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, który do podmiotów ekonomii społecznej zalicza: spółdzielnie pracy, spółdzielnie inwalidów i niewidomych, zakłady aktywności zawodowej, organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (spółki non profit, spółdzielnie socjalne, kościelne osoby prawne), centra integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej oraz kluby integracji (Słownik 2012, s. 346-347). Jeszcze inni badacze poszerzają tę listę o: towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych oraz inne organizacje wzajemnościowe (Herbst 2008; Dąbrowska 2008, s. 46).

TABELA 1.

Źródło: Opracowania własne na podstawie Defourny 2004; Defourny i Develtere 2008, www.ekonomiaspoleczna.pl/x/433225, dostęp 25.08.2013.

W badaniach podjęto decyzję o połączeniu dwóch opisanych powyżej podejść stosowanych przy definiowaniu podmiotów ekonomii społecznej, tym samym starając się wykorzystać mocne strony każdego z nich. W przypadku podejścia instytucjonalnego skorzystano z jego dużej precyzji oraz prostoty operacyjnej (zdecydowanie łatwiej można wyróżnić podmioty bazując na kryteriach formalnych, w pełni obiektywnych niż na kryteriach uznaniowych – a takimi operuje podejście normatywne). Z drugiej strony, podjęto próbę przewyższenia formalizmu podejścia instytucjonalnego dodając do definicji komponent normatywny. Główne kryteria doboru podmiotów do badania umieszczone zostały w tabeli poniżej⁵.

KOMPONENT INSTYTUCJONALNY DEFINICJI PES	KOMPONENT NORMATYWNY DEFINICJI PES
<ol style="list-style-type: none"> 1. Stowarzyszenia prowadzące działalność gospodarczą lub/i odpłatną pożytku publicznego. 2. Fundacje prowadzące działalność gospodarczą lub/i odpłatną pożytku publicznego. 3. Spółki z o.o. przeznaczające zysk na cele społeczne. 4. Centra integracji społecznej. 5. Zakłady aktywności zawodowej. 6. Spółdzielnie pracy. 7. Spółdzielnie socjalne. 8. Spółdzielnie inwalidów i niewidomych. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podmiot poprzez swoją działalność realizuje cele społeczne (na podstawie zapisów ustawowych dotyczących celu powoływania i prowadzenia podmiotu). 2. Podmiot prowadzi działalność ekonomiczną o charakterze ciągłym (działalność gospodarcza i/lub statutowa odpłatna) od min. 1 roku. 3. Struktura organizacyjnoprawna PES zakłada stosowanie zasady całkowitego lub częściowego zablokowania zysków¹ (wypracowany zysk nie jest wypłacany właścicielom, tylko jest przeznaczony na cele społeczne PES i/lub jego rozwój). 4. Podmiot zatrudnia co najmniej jednego płatnego pracownika.

TABELA 2.
Sposób definiowania podmiotów ekonomii społecznej na potrzeby badania społecznej wartości dodanej PES
Źródło: Opracowanie własne.

Równoległe wykorzystanie zalet podejścia instytucjonalnego i normatywnego nie rozwiązało wszystkich dylematów, związanych z wyodrębnianiem i definiowaniem jednostek, które zaklasyfikować należy jako PES. Spośród tych dylematów najtrudniejszy wiązał się z wyodrębnieniem w strukturze wyjątkowo złożonych podmiotów podjednostek, które następnie miały zostać ocenione. Jednostki te zazwyczaj nie posiadają wydzielonej księgowości, a równocześnie możliwe jest oszacowanie indywidualnych efektów ich pracy. W analizach prezentowanych w tym tekście zdecydowano się traktować każdy oddział jako osobną podjednostkę, szacując efekty na poziomie indywidualnym, przy równoczesnym nieuwzględnianiu w tych szacunkach danych bilansowych. Ma to oczywiście zalety i wady. Korzyścią jest możliwość oceny każdego podmiotu wchodzącego w skład złożonej organizacji (osobno CIS, ZAZ, spółki itp.), wadą – niska rzetelność w takiej sytuacji danych finansowych podmiotu⁶.

⁵ Warto podkreślić, że do badania włączono zarówno podmioty prowadzące działalność gospodarczą, jak i odpłatną, tym samym decydując się na szerszą definicję działalności ekonomicznej. W konsekwencji, w ramach prowadzonego badania, znalazły się typowe polskie podmioty ekonomii społecznej typu WISE (Work Integration Social Enterprises), takie jak: centra integracji społecznej i zakłady aktywności zawodowej.

⁶ Tzw. zasada *asset lock* została nieco poluzowana. Włączono do badania nie tylko podmioty kierujące się zasadą całkowitego zablokowania zysków (jak np. spółdzielnie pracy oraz spółdzielnie inwalidów i niewidomych, które część nadwyżki bilansowej mogą dzielić między swoich członków).

Jak zdefiniowano społeczną wartość dodaną podmiotów ES?

Ustalona definicja społecznej wartości dodanej generowanej przez podmioty ES tłumaczy logikę przyjętego przez zespół badawczy rozumowania w trakcie badania tej wartości, o czym poniżej. Przez społeczną wartość dodaną podmiotów ekonomii społecznej będziemy rozumieć:

**Stopień, w jakim podmioty ES są społecznie użyteczne.
Przez społeczną użyteczność rozumiemy natomiast stopień, w jakim te podmioty spełniają cele, które są przed nimi stawiane.**

Tak przyjęta definicja niesie ze sobą kilka istotnych konsekwencji. Po pierwsze, wymaga, aby w procesie konceptualizacji określić cele, dla których stworzone zostały podmioty. Po drugie, wprowadza dużą elastyczność do modelu społecznej wartości dodanej (SWD), zakładając, że – w związku z ewolucją oczekiwań względem efektywności pracy PES – model może wymagać uaktualnienia (skoro pojawią się inne cele, może okazać się konieczne skonstruowanie w przyszłości dodatkowego komponentu narzędzia).

Warto zatem zwrócić uwagę, z jakich elementów (powstałych na bazie oczekiwań wobec PES lub celów do wypełnienia przez PES) składa się opisywany model. We wstępie dodać należy, że model oceny społecznej wartości dodanej podmiotów ES jest zaledwie jednym z elementów oceny podmiotu ES. Oprócz wspomnianego modelu zespół opracował też wskaźniki, służące weryfikacji wiarygodności ekonomicznej organizacji (zestaw wskaźników 0 – 1 „tak – nie”) oraz wskaźniki oceny kondycji finansowej instytucji. W związku z tym, że niniejsze opracowanie zostało poświęcone mierzeniu społecznej wartości dodanej podmiotów ES, ograniczymy się do opisu jednego elementu ogólnej oceny PES – wymiarów oceny społecznej wartości dodanej generowanej przez podmioty ES.

Praca zespołu konstruującego metodologię pomiaru społecznej wartości dodanej (SWD) podzielona została na kilka następujących po sobie etapów (zaprezentowanych na rysunku poniżej). W pierwszej kolejności zbudowane zostało „drzewo” celów, które spełniać powinny interesujące nas podmioty (priorytetowe znaczenie w tym przypadku miały dla nas cele społeczne). W drugim kroku skonstruowano wskaźniki mierzące stopień osiągnięcia każdego z wyspecyfikowanych celów oraz narzędzie zasilające te wskaźniki w dane⁸ (zarówno narzędzie, jak i wskaźniki zostały zweryfikowane empirycznie na bazie danych zgromadzonych w trakcie badania pilotażowego). Wybrane wskaźniki posłużyły następnie do skonstruowania modelu SWD, który – zgodnie z opisaną powyżej logiką – został przetestowany w praktyce.

⁷ W modelu społecznej wartości dodanej liczba wskaźników, do obliczenia których zostały wykorzystane dane finansowe (przychód), została ograniczona do minimum. Warto w takiej sytuacji rozważyć, czy lepszym rozwiązaniem nie byłoby zastąpienie – w wybranych wskaźnikach – przychodu (jako czynnika służącego relatywizowaniu zmiennych) informacją o liczbie osób zatrudnionych w danym podmiocie. Nie rozwiąże to w pełni opisanych powyżej problemów (pracownicy w organizacjach „konglomeratach” często wykonują pracę niekoniecznie w tym podmiocie, w którym są zatrudnieni), jednak na pewno ułatwi zgromadzenie rzetelniejszych danych.

⁸ Kwestionariusz jest dostępny na stronie www.swd.msap.uek.krakow.pl.

RYСУNEK 3. Etapy opracowywania modelu SWD PES

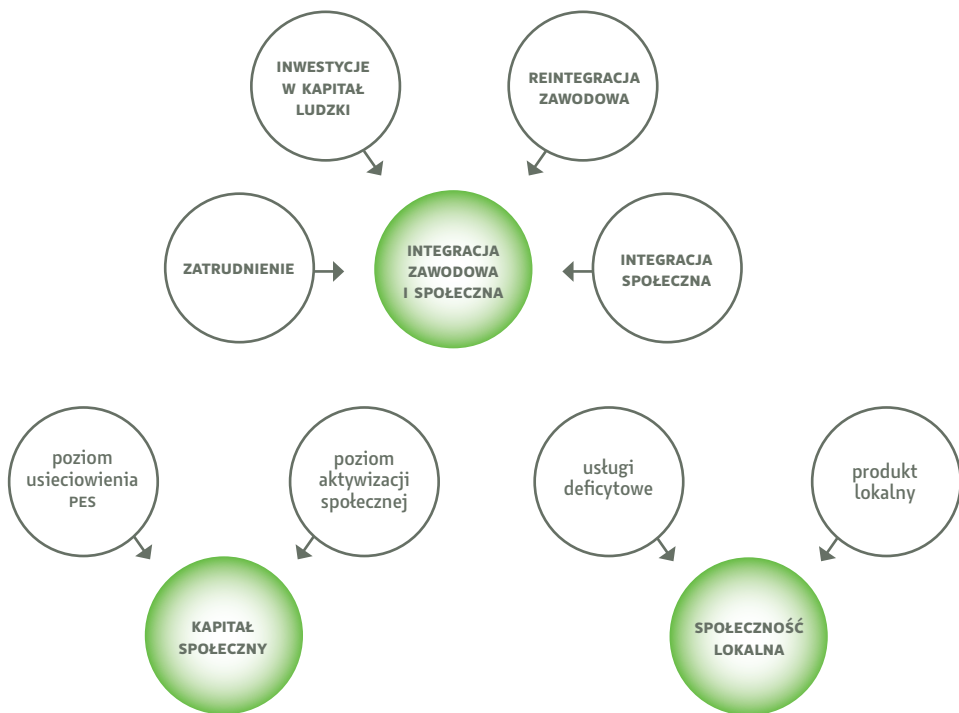
Źródło: Opracowanie własne.

Model podzielony został na cztery główne komponenty:

1. Oceniający aktywność podmiotu związaną z tworzeniem miejsc pracy i integracją społeczno-zawodową osób bezrobotnych, w tym w szczególności należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym⁹. W ramach powyższego komponentu wyróżniono następujące obszary: zatrudnienie (w tym osób należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym), inwestowanie w kapitał ludzki (własny PES oraz osób mających trudności z odnalezieniem się na rynku pracy), reintegracja zawodowa beneficjentów, integracja społeczna.
2. Oceniający stopień zrealizowania przez podmioty ES celu, związanego z osiągnięciem „integralnej podmiotowości człowieka, wspólnotowości, solidaryzmu, kooperacji, działania zbiorowego i odpowiedzialności” (Mazur i Pacut 2006, s. 5). Na komponent ten składały się następujące obszary: „usieciowienie” podmiotów ekonomii społecznej (aktywność w ramach działań partnerskich) oraz aktywizacja społeczna (włączenie mieszkańców w działania na rzecz społeczności lokalnej).
3. Oceniający aktywność podmiotu w społeczności lokalnej w kontekście dostarczania usług, które określić należy jako deficytowe (obszar 1) oraz działań związanych z rozwojem i promocją produktów lokalnych (obszar 2).

Komponenty i obszary opisywanego modelu zostały przedstawione na rysunku 4.

⁹ Klasyczna funkcja przedsiębiorstw integrujących przez pracę (ang. Work Integration Social Enterprise – WISE) czy tzw. funkcja jobmachine (Satustowicz 2007, s. 12).

RYSUNEK 4. Oceniane komponenty i obszary społecznej wartości dodanej PES
Źródło: Opracowanie własne.

Jaką wybrano metodologię (wskaźniki i sposób wyliczenia indeksu)?

Konstruując metodologię pomiaru społecznej wartości dodanej PES jako punkt wyjścia przyjęto kilka założeń. Po pierwsze, postanowiono skonstruować wskaźnik syntetyczny (indeks), co docelowo powinno wpłynąć na wzrost rzetelności pomiaru interesujących nas cech. Nie oznacza to, że zrezygnowano z prezentacji wartości pojedynczych wskaźników; osoby zainteresowane wartościami na pojedynczych zmiennych mogą je zobaczyć, wybierając opcję wyświetlania tabel z pojedynczymi wskaźnikami (taka możliwość jest przydatna, gdy chcemy sprawdzić, dlaczego określone podmioty znalazły się w czołówce, a inne na końcu rankingu). Po drugie, postanowiono pozwolić podmiotom oceniać się na wybranych komponentach (spośród 3 wyznaczonych) – założenie to jest podyktowane dużą specjalizacją pewnych jednostek, które niekoniecznie muszą być aktywne we wszystkich obszarach. Po trzecie, stworzono model, który nie bazuje na arbitralnie założonych optymalnych wartościach osiągnięć narzuconych podmiotom, ale na wartościach możliwych do osiągnięcia przez dany typ podmiotu w danym momencie, wyznaczonych przez obiektywne czynniki społeczno-gospodarcze. Wartości te wyznaczone są przez podmioty znajdujące się w danej grupie referencyjnej (np. klasyczne WISE, działające w regionie wschodnim Polski), którym udało się w danym czasie osiągnąć najwięcej¹⁰. Ostatnie z założeń modelu wiązało się z koniecznością weryfikowania systemu pod

¹⁰ Każdy ze wskaźników, zanim został użyty w modelu, poddany został procedurze unitaryzacji (od wartości wskaźnika dla podmiotu X odjęto wartość minimalną wskaźnika w grupie referencyjnej i tak obliczoną różnicę podzielono przez rozstęp wartości wskaźnika w danej grupie).

kątem jego „szkodliwości społecznej”. Poszczególne wskaźniki zostały ocenione pod względem możliwości manipulowania ich wartościami, a także ryzyka pojawienia się potencjalnego negatywnego wpływu na efektywność PES po wdrożeniu systemu oceny, który bazowałby na tych wskaźnikach. Wykaz wskaźników wykorzystywanych do oceny PES oraz szczegółowa metodologia obliczania indeksów dla poszczególnych obszarów znajduje się w załącznikach nr 1 i 2.

Każde narzędzie służące ocenie stopnia osiągnięcia określonych celów ma zarówno swoje mocne, jak i słabe strony. Podobnie, w przypadku narzędzia do pomiaru społecznej wartości dodanej podmiotów ekonomii społecznej można mówić o jego wartościowych i innowacyjnych elementach, jak i o pewnych słabościach metody, których przewyżczenie należy traktować jako wyzwanie na przyszłość. Zestawienie takich cech zostało zamieszczone w tabeli poniżej.

MOCNE STRONY METODY

Wygodna aplikacja ułatwiająca wprowadzanie danych (narzędzie webowe, pokazujące postęp prac, możliwość uzupełniania kwestionariusza przez kilka osób, instrukcje, podpowiedzi).

Ocena o charakterze wielowymiarowym.

Zwiększenie rzetelności oceny poprzez zastosowanie wskaźników syntetycznych.

Rezygnacja z odgórnego wyznaczania wartości brzegowych dla osiągnięć.

SŁABE STRONY METODY

Rozbudowane narzędzie, zwłaszcza jego część finansowa, której wypełnienie zajmuje dużo czasu.

Problemy z wyczeniem indeksów dla podmiotów złożonych (np. CIS + ZAZ + fundacja).

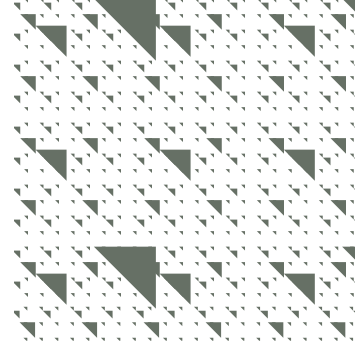
Słabe osadzenie narzędzia w praktyce społeczno-politycznej.

REKOMENDACJE ZMIAN W NARZĘDZIU

Dalsze ograniczenie liczby pytań o finanse PES.

Rezygnacja z relatywizacji wskaźników na bazie przychodu organizacji w zamian za wprowadzenie relatywizacji opartej na liczbie pracowników.

TABELA 2. Słabe i mocne strony metody
Źródło: Opracowanie własne.

4. Badania własne społecznej wartości dodanej

Posiadając gotową metodę pomiaru społecznej wartości dodanej (SWD) oraz narzędzie elektroniczne, dostępne on-line w Internecie¹¹, przystąpiono do dwóch edycji badania PES. Poniżej zaprezentowano założenia metodologiczne tych badań oraz syntetyczne zestawienie wyników.

Celem głównym badań było określenie społecznej wartości dodanej tworzonej przez podmioty ekonomii społecznej w Polsce. Dobór podmiotów badanych był podyktowany głównie założeniami, przyjętymi podczas tworzenia koncepcji pomiaru społecznej wartości dodanej.

Dla zapewnienia odpowiedniej liczby podmiotów uczestniczących w badaniu i tym samym odpowiedniej próby badawczej, dane objęte późniejszą analizą pochodziły z kilku różnych prób, które zostały szczegółowo opisane poniżej.

1. **Podmioty uczestniczące w pilotażu narzędzia *ESometr*** – w ramach pilotażu narzędzia *ESometr* od września do grudnia 2011 r. przebadano grupę 44 podmiotów ekonomii społecznej¹², reprezentujących różne formy prawne i różne regiony kraju.
2. **Podmioty ekonomii społecznej uczestniczące w konkursie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie** – w ramach drugiej edycji konkursu Małopolski Lider Ekonomii Społecznej¹³ zgłaszające się do konkursu podmioty były poproszone przez organizatorów o wypełnienie narzędzia *ESometr*.
3. **Podmioty ekonomii społecznej uczestniczące w warsztatach organizowanych podczas VI OSES – Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie** w październiku 2012 r. była organizatorem warsztatów, których celem było upowszechnienie metody pomiaru SWD. W trakcie warsztatów zaprezentowano dylematy, dotyczące problematyki mierzenia społecznej wartości dodanej oraz ćwiczenia, które miały zapoznać uczestników z narzędziem *ESometr*.

¹¹ Dostępne pod adresem www.swd.msap.uek.krakow.pl.

¹² Taka liczba podmiotów zarejestrowała się w narzędziu *ESometr*, podając swoje podstawowe dane; ankietę w stopniu wystarczającym wypełniły łącznie 33 z nich.

¹³ Ideą konkursu jest nagradzanie przedsiębiorstw społecznych, które prowadzą działalność gospodarczą, odnoszą sukces komercyjny, ale wypracowane zyski przeznaczają na cele społeczne, zgodne z ich misją. O tytuł Małopolskiego Lidera Przedsiębiorczości Społecznej mogą ubiegać się: organizacje pozarządowe i kościelne jednostki organizacyjne prowadzące działalność gospodarczą, spółdzielnie inwalidów i niewidomych, spółdzielnie społeczne oraz spółki non profit (źródło: www.rops.krakow.pl).

W trakcie warsztatów nawiązano kontakt z przedstawicielami PES, którzy zostali poproszeni o wypełnienie narzędzia. W warsztatach uczestniczyło około 30 osób, z czego tylko kilka reprezentowało podmioty ekonomii społecznej.

4. Podmioty uczestniczące w II edycji badania społecznej wartości dodanej (kwiecień–lipiec 2013 r.) – na podstawie tych badań powstało drugie wydanie raportu o społecznej wartości dodanej podmiotów ekonomii społecznej w Polsce.

Łącznie w badaniu udział wzięło 66¹⁴ podmiotów, których formy prawne zaprezentowano w tabeli 3.

WYSZCZEGÓLNIENIE	STOWARZYSZENIE	SPÓŁDZIELNIE	CIS	ZAZ	FUNDACJA	SP. Z O.O.
Podmioty zarejestrowane w narzędziu ESometr	10	17	2	7	10	5

TABELA 3. Formy prawne PES uczestniczących w badaniu za pomocą narzędzia ESometr
Źródło: opracowanie własne.

Prezentacja wyników badania społecznej wartości dodanej PES

W niniejszej części przedstawiono, w sposób poglądowy, najważniejsze wyniki badania społecznej wartości dodanej podmiotów ES. Zaznaczyć należy, iż mają one charakter zbiorczy¹⁵, a osoby zainteresowane szczegółowymi informacjami o aktywności podmiotów odsyłamy bezpośrednio do raportu pt. *Mierzenie społecznej wartości dodanej podmiotów ekonomii społecznej*¹⁶.

Ta część opracowania podzielona została, zgodnie z przedstawioną już wcześniej logiką modelu SWD, na fragmenty charakteryzujące osiągnięcia podmiotów w obszarze:

1. Integracji zawodowej i społecznej.
2. Kapitału społecznego.
3. Społeczności lokalnej.

Osiągnięcia te zinterpretowane zostały w kontekście aktywności PES w określonych wymiarach (np. zatrudnienie, reintegracja społeczna itp.). Za każdym razem, gdy pojawiały się wątpliwości dotyczące interpretacji, zaznaczono to w tekście.

Przed prezentacją głównych wyników, które charakteryzują podmioty biorące udział w badaniu, przypomnijmy, jak należy interpretować wartości osiągnięte na indeksach. Każdy z wykresów (prezentowana jest na nim wartość konkretnego indeksu) pokazuje, jaki odsetek podmiotów mieści się w konkretnym przedziale wartości danego indeksu (np. w zakresie zatrudnienia) – na poziomie 0 (co oznacza, że podmiot nie angażował się w dany obszar), powyżej o do 25%, 26–50%, 51–75%, 76%–100%. Podmioty zaklasyfikowa-

¹⁴ Spośród wskazanych 66 podmiotów 9 było badanych dwukrotnie (w latach 2011 i 2013).

¹⁵ Jako podstawa do obliczenia indeksu posłużyły wszystkie podmioty (tura 2011/2012 i 2013), z założeniem, iż w sytuacji, gdy podmiot badany był dwukrotnie, w bazie pozostawiono jedynie jego wynik „najświeższy” (czyli dla roku 2013). Operacja taka została poczyniona dla zwiększenia rzetelności wniosków formułowanych na podstawie zgromadzonych danych.

¹⁶ Raport dostępny jest na stronie www.swd.msap.uek.krakow.pl.

ne do grupy 0–25%, to podmioty osiągające w danym zakresie relatywnie najmniej (choć wcale nie musi to oznaczać, że ich osiągnięcia są znikome), 26–50% – podmioty osiągające nieco więcej, jednak raczej niebędące niekwestionowanymi liderami, 51–100% to ewidentni liderzy¹⁷.

Interpretując wyniki badania pamiętać należy o kilku niezmiernie istotnych kwestiach, a wiążą się one z tym, że:

1. W procedurze obliczania indeksów użyto specyficznej metody normalizowania wskaźnika, jaką jest unitaryzacja. Efektem tej metody jest takie przekształcenie zmiennej, że każdy podmiot osiąga na niej wartości od 0 (najniższa wartość wskaźnika w grupie) do 1 (najwyższa wartość wskaźnika w grupie). Podkreślić zatem należy, że pozycja każdego z podmiotów jest całkowicie uzależniona od osiągnięć innych jednostek w grupie. Im silniejsza grupa, tym trudniej podmiotowi osiągnąć lepsze rezultaty. Wbrew pozorom opisana powyżej logika ma swoje teoretyczne i praktyczne uzasadnienie. Przy tak ustalonej metodologii obliczenia wartości dodanej określić możemy, jak daleko od hipotetycznie najmniej efektywnego podmiotu (osiągającego najniższe wyniki na każdym wskaźniku) i hipotetycznie najbardziej efektywnego (osiągającego najwyższe wyniki na każdym wskaźniku) znajduje się każda z badanych jednostek ekonomii społecznej.
2. Do obliczenia indeksów zbiorczych wykorzystywano za każdym razem kilka wskaźników¹⁸, z których następnie liczonego średnią ważoną. Pamiętać więc należy, że podmiot mógł osiągnąć na danym indeksie 100 pkt. tylko wtedy, kiedy był niekwestionowanym liderem w przypadku każdego ze wskaźników, a – jak możemy się domyślać – jest to sytuacja wyjątkowa. Jeśli zatem żaden z podmiotów nie znalazł się w przedziale 76–100%, nie oznacza to, że podmioty badane generują niewiele wartości dodanej. Świadczyć to może jedynie o tym, że nie ma podmiotu, który byłby niekwestionowanym liderem, a osiągnięcia wszystkich jednostek są raczej podobne (na jednych wskaźnikach mają lepszą pozycję, a na innych gorszą).

Obszar 1 – Integracja zawodowa i społeczna

WYMIAR 1.1 Zatrudnienie

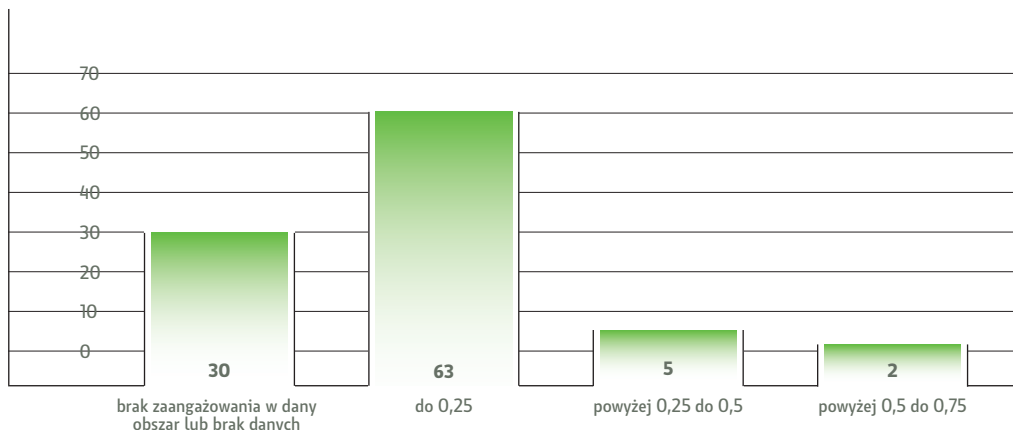
W pierwszej kolejności warto zwrócić uwagę na pozycję badanych podmiotów ES na indeksie mierzącym wkład jednostek w szeroko rozumianym obszarze zatrudnienia.

Po pierwsze, zauważyć można relatywnie duży odsetek podmiotów posiadających na indeksie wartości zero. Wynika on z dwóch kwestii: z braku zaangażowania w dany obszar jednostek (np. jednostki nie zatrudniają osób zagrożonych wykluczeniem, bo skupiają się na innym obszarze działania, przykładowo promocji produktów lokalnych) – jest to sytuacja raczej rzadka. Drugi powód wiąże się z brakiem zaangażowania podmiotu w wypełnianie

¹⁷ Sytuacja, w której podmiot uzyskiwał wartość powyżej 0,75%, była niezwykle rzadka i oznaczała, iż w zasadzie nie ma podmiotów, które mogłyby się z nim równać.

¹⁸ Szczegóły związane z rodzajem wskaźników, wagami oraz wzór na obliczenie indeksu dostępny jest w załączniku do niniejszego tekstu.

kwestionariusza i (np.) pozostawieniem pustej rubryki wskazującej liczbę zatrudnionych pracowników. W związku z tym, że docelowo narzędzie służyć ma nie tyle celom poznawczym, ile ocenie podmiotów, zdecydowano się – w sytuacji niewypełnienia fragmentu narzędzia przez organizację – przyznawać jej 0 punktów na danym wymiarze.

WYKRES 1. Wartości podmiotów ES na indeksie „zatrudnienie” (N=55)
Źródło: Opracowanie własne.

Wykres wyraźnie pokazuje, że podmioty możemy podzielić na trzy kategorie:

1. Jednostki ogniskujące swoją aktywność w obszarze zatrudnienia i uzyskujące status bezwzględnego lidera (jeden podmiot uzyskujący wartość indeksu powyżej 0,5).
2. Podmioty osiągające relatywnie wysokie wyniki (0,25–0,5), jednak niebędące liderami w stawce.
3. Podmioty „przeciętne”, osiągające relatywnie mniej w tym obszarze, ale angażujące się też i w inne działania.

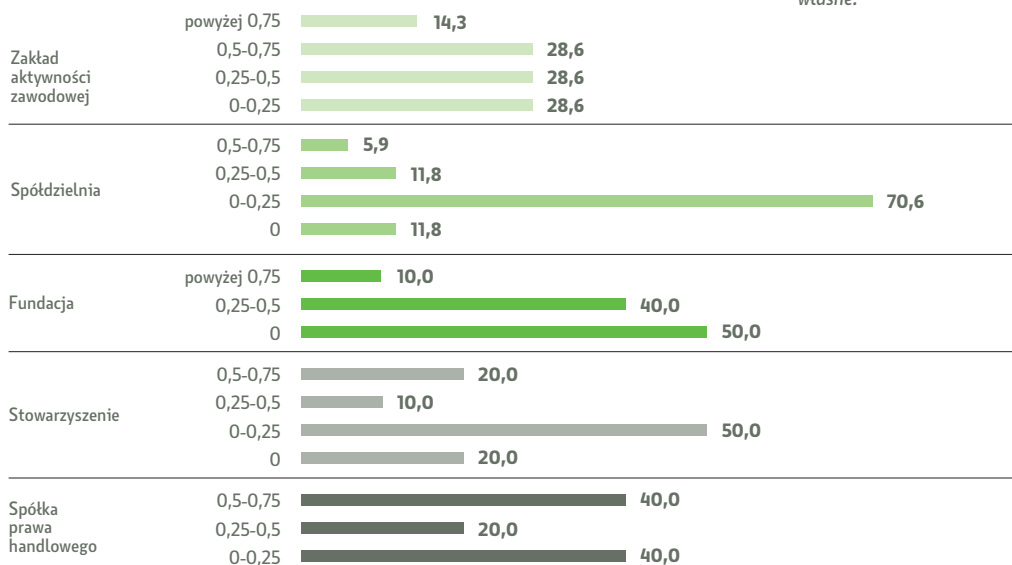
Większość podmiotów w tej grupie stanowią podmioty typu WISE, czyli przedsiębiorstwa integrujące przez pracę (ang. Work Integration Social Enterprise), których głównym celem jest integracja zawodowa osób doświadczających poważnych trudności na rynku pracy (m.in. osób długotrwale bezrobotnych, niepełnosprawnych, kobiet w trudnej sytuacji życiowej, mniejszości narodowych i etnicznych, ludzi młodych o niskich kwalifikacjach, osób uzależnionych i innych „trudnozatrudnialnych”). Jak już podkreślono, wiele (w tym przypadku około 82%) podmiotów osiągających wartość indeksu zatrudnienia na poziomie do 0,25 jest wynikiem nie tyle niskiej aktywności badanych podmiotów w danym obszarze, ile może być efektem zaangażowania jednostek też w inne działania, niekoniecznie mające na celu znalezienie podopiecznym pracy na otwartym rynku. Najsilniej na słabe wartości podmiotów na indeksie wpłynęły dwa wskaźniki, które najczęściej miały wartość zerową (liczba pracowników należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, którzy znaleźli zatrudnienie oraz liczba pracowników należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, którzy znaleźli zatrudnienie /liczba pracowników należą-

cych do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, zatrudnionych na podstawie stosunku pracy, którzy odeszli z organizacji dobrowolnie lub na skutek zwolnień w 2010 r.). Wyniki te trafnie obrazują specyfikę polskich podmiotów ES, które częściej same są miejscem zatrudnienia osób wykluczonych, a niekoniecznie prowadzą do integracji tych ludzi na otwartym rynku pracy poprzez ich pełniejsze usamodzielnienie (np. przez zatrudnienie poza trzecim sektorem). Integracja zawodowa prowadzona przez podmioty ES odbywa się zazwyczaj przez stworzenie odpowiednich warunków pracy (czy też nowych miejsc pracy) w obrębie tych podmiotów, a nie przez zwiększenie szans klientów PES na skuteczne konkurowanie na otwartym rynku pracy, co nie zawsze jest zgodne z założeniami działalności podmiotów typu WISE. Powinny one zatrudniać pracowników, ugruntować ich pozycję zawodową, a następnie pomóc w znalezieniu posady na otwartym rynku pracy, tak aby zwolnić miejsce w organizacji dla nowej osoby wykluczonej. Jest to oczywiście trudniejsza forma działalności, jednak tworzona społeczna wartość dodana w tym przypadku jest wyższa. W obecnym kształcie tworzy się niejako alternatywny do tradycyjnego rynek, w którym o atrakcyjności pracownika świadczą nie tylko jego kompetencje czy kwalifikacje, ale też czynniki dodatkowe, takie jak choćby przynależność do określonej grupy osób wykluczonych.

Jeszcze lepiej aktywność podmiotów w obszarze zatrudnienia obrazują indeksy porównawcze, wyznaczone w obrębie różnych podgrup, np. w ramach specyficznych form prawnych¹⁹. Badając ten wymiar SWD podmiotów w obrębie grup zauważamy już zdecydowanie większe zróżnicowanie jednostek.

¹⁹ Wyniki przedstawione zostały w podziale na główne cechy, wartości na każdym z przedstawionych indeksów wyznaczone zostały przy wykorzystaniu osiągnięć innych podmiotów należących do danej grupy porównawczej (np. dla ZAZ-ów grupę porównawczą stanowiły same ZAZ-y, dla stowarzyszeń – same stowarzyszenia itp.). W sytuacji, gdy wszystkie podmioty w danej grupie (np. wszystkie porównywane ze sobą ZAZ-y) osiągnęły wartość 0 na danym wskaźniku, nie był on wliczany do obliczeń danego indeksu.

WYKRES 2. Wartości podmiotów ES na indeksie „zatrudnienie” a forma prawna podmiotu ES
Źródło: Opracowanie własne.

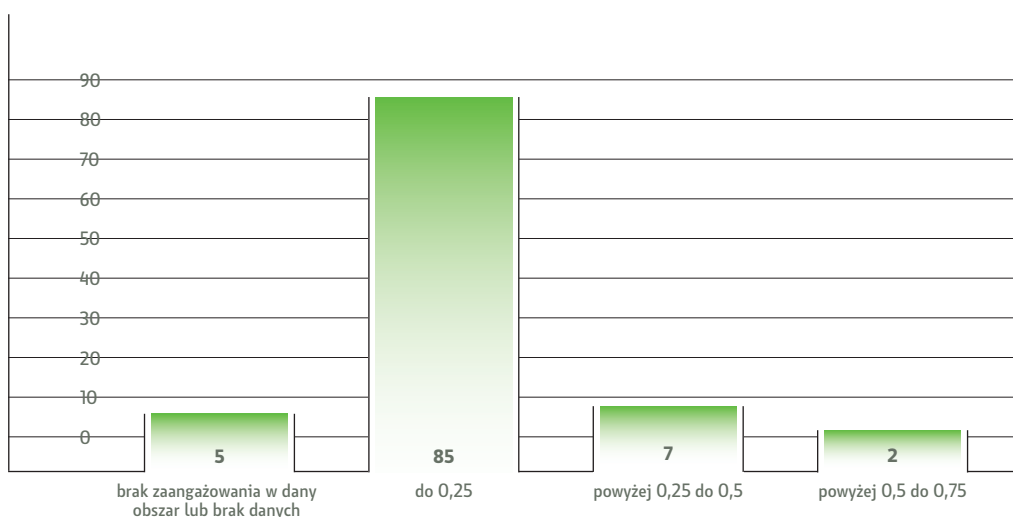

*NZAZ= 7, NSpółdzielnie= 17, NFundacje= 10, NSTowarzyszenia= 10, NSpółki= 5.

Najczęściej w każdej z grup wyróżnić możemy 1 lub 2 liderów, przy czym jedynie w przypadku fundacji i ZAZ-ów pojawił się lider niekwestionowany (wartość indeksu powyżej 0,75). Najbardziej homogeniczną grupą okazały się spółdzielnie – ponad 70% z nich osiąga wartości w przedziale 0–0,25; natomiast największe różnice można zaobserwować w przypadku zakładów aktywności zawodowej (bardzo podobny procent podmiotów w obrębie każdej z wyróżnionych grup).

WYMIAR 1.2 Inwestycje w kapitał ludzki

Podobną zależność zaobserwować można w przypadku indeksu mierzącego stopień zaangażowania w działania mające poprawić inwestycje w kapitał ludzki pracowników i podopiecznych organizacji – większość podmiotów mieści się w przedziale do 0,25 SWD (85%).

WYKRES 3. Wartości podmiotów ES na indeksie „inwestycje w kapitał ludzki” (N=55)
Źródło: Opracowanie własne.

Po raz kolejny głównymi czynnikami kształtującymi takie wyniki na indeksie są trzy wskaźniki:

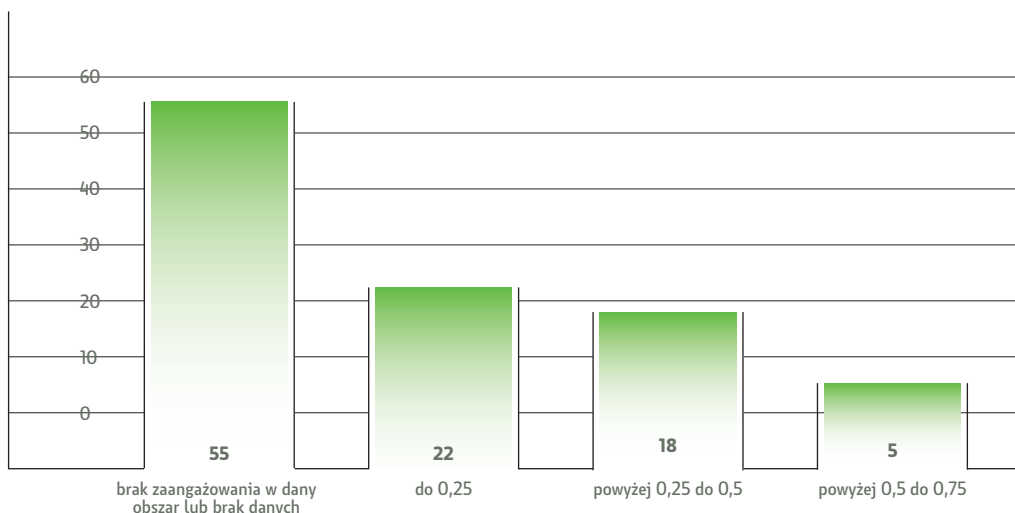
1. Szacunkowe koszty ogółem poniesione przez organizację na doskonalenie zawodowe pracowników (dofinansowanie publiczne/liczba pracowników).
2. Szacunkowe koszty ogółem poniesione przez organizację na doskonalenie zawodowe pracowników/liczba pracowników – w przypadku tych wskaźników podmioty często osiągają wartości zerowe lub bardzo niskie²⁰.
3. Liczba pracowników należących do grup ryzyka uczących się w szkołach ponadgimnazjalnych lub w szkołach wyższych w stosunku do liczby osób zatrudnionych w organizacji należących do grup ryzyka. W przypadku tego wskaźnika podmioty osiągają nieco wyższe, jednak nadal relatywnie niskie wartości.

²⁰ -Fakt osiągnięcia wartości zero-wych na indeksie w dużym stopniu jest wynikiem braków danych w zmiennej wskazującej na szacunkowe koszty szkoleń.

Zdecydowanie częściej w organizacjach rozwijano kapitał ludzki pracowników nienależących do grup wykluczonych. O ile dość oczywiste może się wydawać, że częściej w ich przypadku odnaleźć można osoby kształcące się w szkołach ponadgimnazjalnych i wyższych, o tyle można się zastanawiać, dlaczego zdecydowanie częściej szkoli się pracowników nienależących do grup zagrożonych wykluczeniem od tych zagrożonych. Po raz kolejny może wynikać to ze specyfiki podopiecznych tych organizacji, ale też może świadczyć o tym, iż kompetencje osób zagrożonych wykluczeniem nadal nie są postrzegane jako możliwy do wykorzystania i konieczny do doinwestowania kapitał.

WYMIAR 1.3 Reintegracja zawodowa

Blisko połowa podmiotów, które wzięły udział w badaniu, wykazała zaangażowanie mające na celu reintegrację zawodową podopiecznych. Jednym (jednak nie wyłącznym) z czynników, tłumaczących wyniki podmiotów w tym zakresie, jest fakt użycia do wyliczenia dwóch wskaźników informacji o przychodach, które – w związku z tym, że są danymi wrażliwymi – nie zawsze były podawane przez jednostki. W sytuacji takiej podmiot automatycznie uzyskiwał na danym wskaźniku wartość 0.

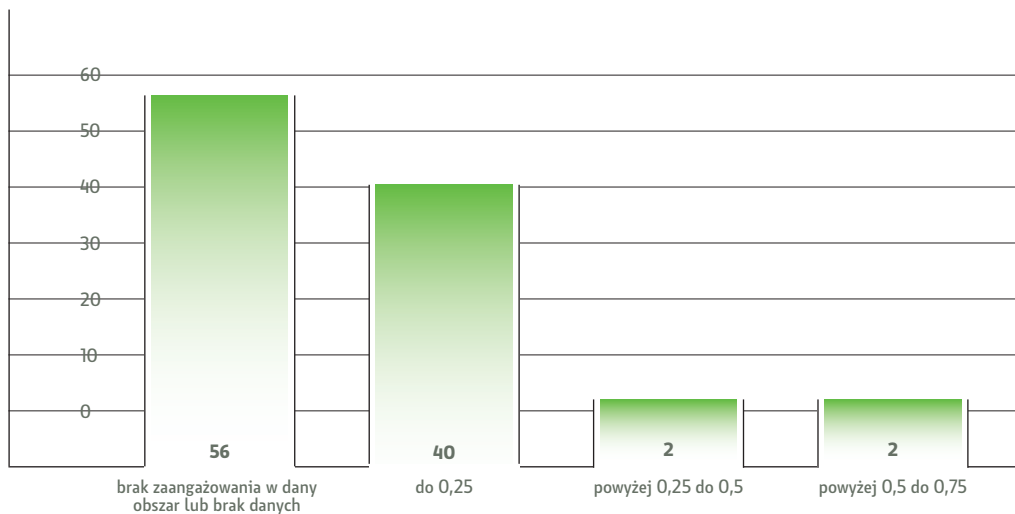

WYKRES 4. Wartości podmiotów ES na indeksie „reintegracja zawodowa” (N=49)
Źródło: Opracowanie własne.

W przypadku tego indeksu interesujące może wydawać się względne zrównoważenie osiągnięć w grupach pośrednich (do 0,25 oraz od 0,25 do 0,5), co może świadczyć o zróżnicowaniu poziomu zaangażowania w działania prowadzone w danym obszarze.

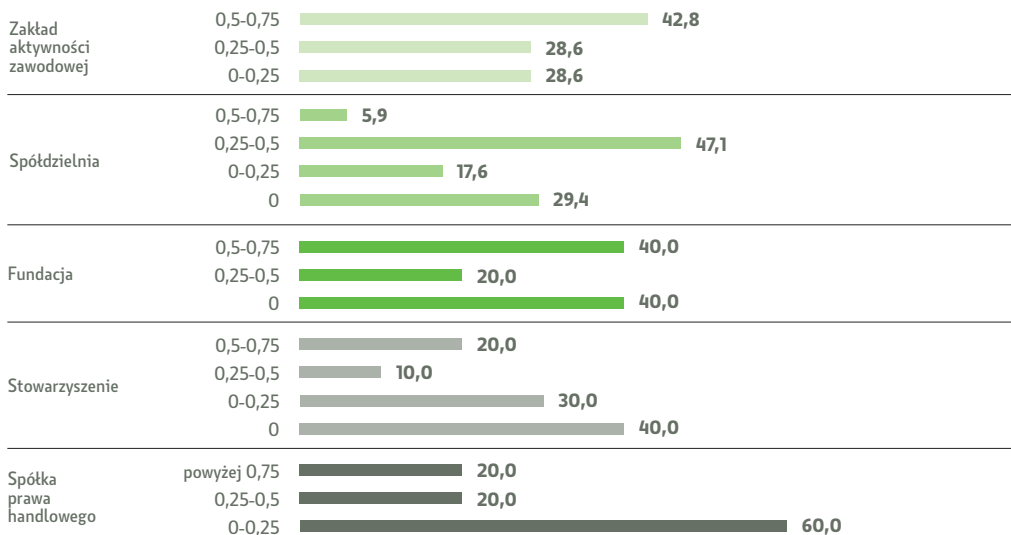
WYMIAR 1.4 Integracja społeczna

Jeszcze większe różnice można zaobserwować w przypadku osiągnięć związanych z reintegracją społeczną beneficjentów podmiotów. W zasadzie w tym przypadku można mówić o dwubiegunowym ich podziale. Mamy jednego niekwestionowanego lidera, jeden podmiot, który osiąga w tym zakresie dużo, jednak nie może mierzyć się z liderem oraz całą resztę jednostek, które albo wykazują relatywnie niski poziom osiągnięć (na tle wszystkich innych podmiotów), albo w ogóle nie angażują się w działania, mające na celu reintegrację społeczną.

WYKRES 5. Wartości podmiotów ES na indeksie „reintegracja społeczna” (N=55)
Źródło: Opracowanie własne.

Zupełnie inny obraz rysuje się w sytuacji, gdy przedstawimy wyniki dla indeksów SWD, ale obliczone w obrębie grup wyróżnionych ze względu na formę prawną badanego podmiotu. Po pierwsze, widzimy wyraźnie, że różnicowanie w obrębie pojedynczych grup nie jest już tak kolosalne. Najwięcej podmiotów osiągających podobnie wysokie wyniki można odnaleźć w grupach: zakłady aktywności zawodowej (ponad 42% zaklasyfikowanych do segmentu 0,5–0,75 SWD), fundacje (ponad 40% zaklasyfikowanych do segmentu 0,5–0,75 SWD). Duże różnice w omawianej materii można zaobserwować w przypadku spółek prawa handlowego. W grupie tej znajduje się zarówno niekwestionowany lider (powyżej 0,75 SWD), jak i duża grupa (60%) podmiotów osiągających relatywnie mało (względem wyników lidera).

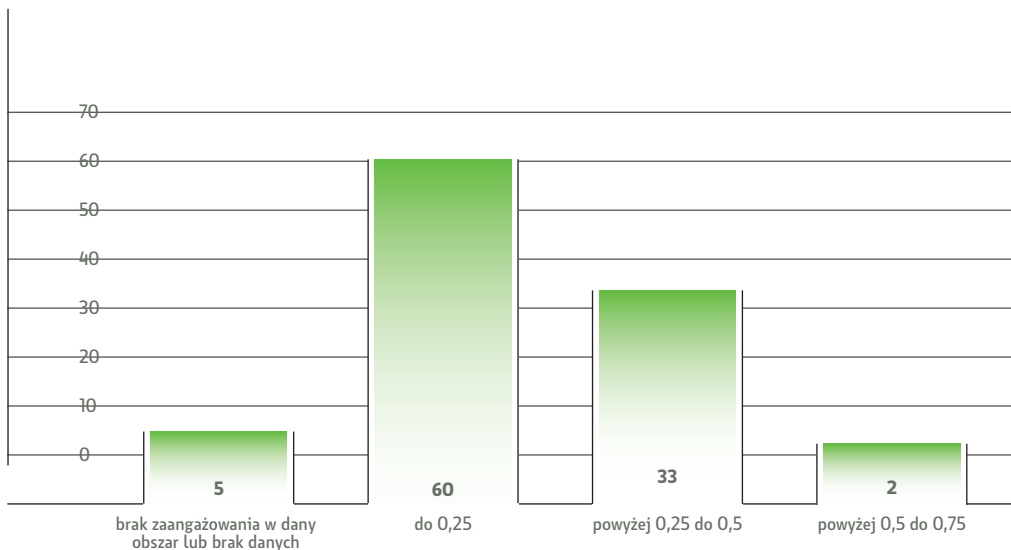

Obszar 2 – Kapitał społeczny

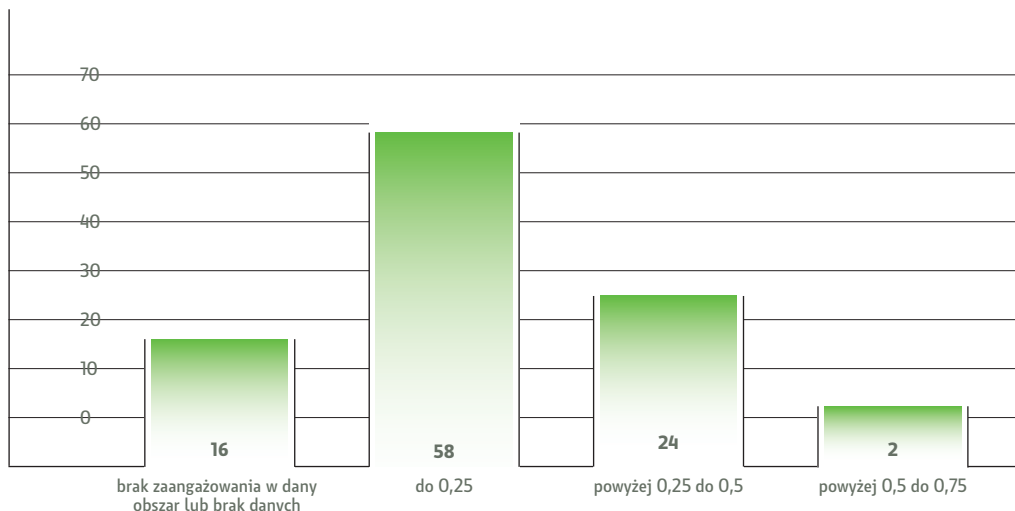
WYMIAR 2.1 Usieciowienie oraz WYMIAR 2.2 Aktywizacja społeczna

Większość badanych podmiotów zadeklarowała zaangażowanie w działania, mające na celu rozwój kapitału społecznego oraz aktywizację społeczną na danym obszarze.

WYKRES 6. Wartości podmiotów ES na indeksie „reintegracja społeczna” a forma prawna podmiotu ES (N=49)
Źródło: Opracowanie własne.

WYKRES 7. Wartości podmiotów ES na indeksie „usieciowienie” (N=55)
Źródło: Opracowanie własne.

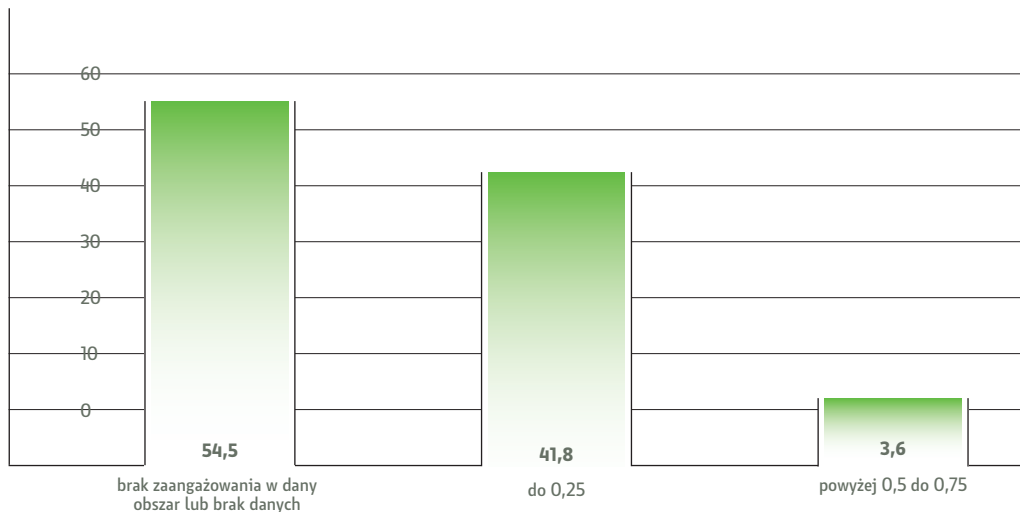
WYKRES 8. Wartości podmiotów ES na indeksie „aktywizacja społeczna” (N=55)
 Źródło: Opracowanie własne.

Interesujący jest fakt, że wyniki na obu indeksach są do siebie bardzo podobne (zaangażowanie w rozwój kapitału społecznego na danym obszarze jest skorelowane z poziomem zaangażowania w aktywizację społeczną). Widać w tym przypadku jednego lidera (co ciekawe, podmiot ten, będący jedną z najbardziej sprofesjonalizowanych organizacji, jest też w wielu sytuacjach liderem na innych wymiarach), grupę podmiotów osiągających w tym zakresie relatywnie dużo (33%, SWD – od 0,25 do 0,5 w przypadku usieciowienia oraz 24%, SWD – od 0,25 do 0,5 w przypadku aktywizacji społecznej), a także dominującą grupę (60% w przypadku usieciowienia oraz 58% w przypadku aktywizacji społecznej), której osiągnięcia są dużo mniejsze niż osiągnięcia podmiotów zaklasyfikowanych do dwóch wcześniej omówionych grup.

Obszar 3 – Społeczność lokalna

WYMIAR 3.1 Usługi deficytowe (UD)

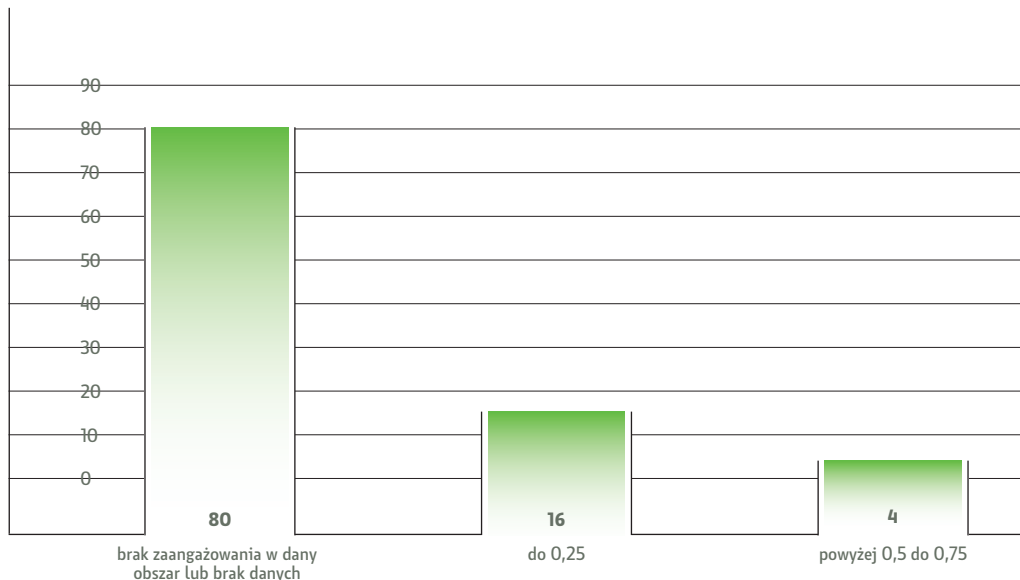
Ostatni obszar SWD stanowią działania podmiotów ukierunkowane na społeczność lokalną. Ponad połowa spośród zbadanych podmiotów w ogóle nie wykazywała takich działań, co – zresztą – nie wydaje się zaskakujące w kontekście specyfiki podmiotów, które świadczą usługi określone jako deficytowe dla danej społeczności. W zasadzie w obrębie indeksu zauważyć można bardzo dużą homogeniczność jednostek – większość (41,8%) klasyfikuje się w grupie osiągającej wynik do 0,25 SWD, a zaledwie dwa podmioty mieszczą się w następnej kategorii grupy od 0,5 do 0,75 (są to podmioty, które ewidentnie specjalizują się w takim działaniu).

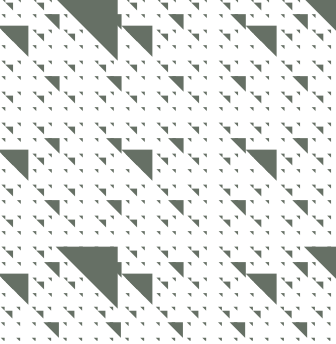
WYKRES 9. Wartości podmiotów ES na indeksie „usługi deficytowe” (N=55)
Źródło: Opracowanie własne.

WYMIAR 3.2 Produkt lokalny (PL)

Jeszcze mniejsze zaangażowanie podmiotów zaobserwować można w działaniach mających na celu produkcję i/lub promocję produktów lokalnych. Aż 80% badanych organizacji nie ma nic wspólnego z takimi działaniami, 16% badanych to „połowicznie” zaangażowani w badane aktywności, a 4% – to niekwestionowani liderzy w tej materii.

WYKRES 10. Wartości podmiotów ES na indeksie „produkt lokalny” (N=55)
Źródło: Opracowanie własne.

5. Podsumowanie

Stworzoną i przedstawioną powyżej koncepcję pomiaru społecznej wartości dodanej oraz przygotowane narzędzie *ESometr* należy potraktować jako autorską propozycję, komplementarną, ale niekoniecznie konkurencyjną wobec innych modeli i metod. Narzędzie *ESometr* może być użyteczne dla podmiotów ekonomii społecznej zarówno w budowaniu swojej wiarygodności wśród interesariuszy i donatorów, jak i podczas autoewaluacji własnych działań.

Wspomniane wcześniej badania za pomocą narzędzia *ESometr*, na grupie kilkudziesięciu podmiotów ekonomii społecznej, były również okazją do sformułowania kilku ogólnych wniosków, dotyczących funkcjonowania sektora ekonomii społecznej w Polsce. Poniżej zaprezentowano najważniejsze z nich, wynikające z empirycznego wykorzystania wypracowanego narzędzia.

1. Zdecydowana większość przebadanych PES została założona pomiędzy rokiem 2006 a 2009. Był to okres intensywnego wydatkowania środków z Europejskiego Funduszu Społecznego, w efekcie powstało wiele tego typu podmiotów. Z drugiej strony istnieje pewna grupa podmiotów, które mogą pochwalić się działalnością od co najmniej 13 lat.
2. Spośród przebadanych PES największa ich liczba kieruje swoje działania do osób niepełnosprawnych i ich rodzin, a także do bezrobotnych i wracających na rynek pracy. Podmioty typu WISE są zatem dominującą grupą. Jest to w dużej mierze przejaw zapotrzebowania społeczeństwa na tego typu usługi – słaba w ostatnich latach koniunktura gospodarcza oraz rosnący poziom bezrobocia sprzyja powstawaniu takich organizacji.
3. W przebadanych PES osoby zagrożone wykluczeniem społecznym stanowiły około 30% ogółu zatrudnionych. Jest to wskaźnik dobry, choć powinien on systematycznie rosnąć.

4. Pracownicy PES bardzo rzadko rezygnują z zatrudnienia w nich. Taki scenariusz nie do końca jest pozytywny, gdyż podmioty typu WISE (a tych w badaniu uczestniczyło najwięcej) powinny systematycznie przekazywać swoich pracowników na otwarty rynek pracy i zatrudniać kolejne osoby wymagające wsparcia. Tego rodzaju PES powinien być miejscem, gdzie pracownik zdobywa określone umiejętności, nabiera pewności siebie i następnie znajduje pracę na otwartym rynku pracy. Działalność w dłuższym okresie z tą samą grupą osób jest dla PES oczywiście łatwiejsza, gdyż nie wymaga wysiłku związanego z wdrażaniem nowych pracowników do organizacji pracy. Taki układ jednak ogranicza mocno skalę oddziaływania przedsięwzięcia.
5. Przeciętnie około połowa przebadanych podmiotów korzystała ze wsparcia finansowego do opłacenia zatrudnionych pracowników. Świadczy to o pewnym uzależnieniu PES od zewnętrznych źródeł finansowania. Nie wszystkie z nich są w stanie samodzielnie wypracować taką nadwyżkę finansową, aby wystarczyła ona na bieżące utrzymanie działalności.
6. Badane PES dość powszechnie uczestniczą w realizacji projektów wspólnie z innymi podmiotami. Średnio w roku realizowane były około 2–3 projekty tego typu, które były prowadzone przeciętnie z około 5 innymi organizacjami. Są to dane, które świadczą o dość wysokiej aktywności PES w obszarze współpracy między organizacjami. Szczególnie, jeżeli weźmiemy pod uwagę niewielki potencjał, jakim dysponują tego typu podmioty.
7. Przeciętna liczba osób, które w statystycznym PES miały podpisane umowy o wolontariacie, wahała się w granicach od 2 do 6 w jednym roku, co nie jest imponującym wynikiem. Ten obszar działalności mógłby być lepiej rozwijany.

Na koniec chcielibyśmy zaprosić wszystkie podmioty ekonomii społecznej w Polsce do odwiedzenia strony internetowej www.swd.msap.uek.krakow.pl. Można tam sprawdzić, jak w praktyce funkcjonuje ESometr. Wystarczy się zalogować oraz wypełnić ankietę dla Państwa organizacji. Można wówczas porównać swoje dokonania z innymi podobnymi podmiotami w Polsce, z zachowaniem całkowitej anonimowości. Zapraszamy również instytucje publiczne i prywatne, zainteresowane wykorzystaniem narzędzia ESometr do oceny podmiotów ekonomii społecznej, na przykład przy ubieganiu się o środki finansowe.

Dane kontaktowe:

Małopolska Szkoła Administracji Publicznej
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
ul. Rakowicka 27, 31–510 Kraków
tel. 12 293 75 58, 12 293 75 60
www.swd.msap.uek.krakow.pl; e-mail: swd@uek.krakow.pl

LITERATURA

A guide [2009], *A guide to Social Return on Investment*, The Office of the Third Sector, London (dostępne na: www.neweconomics.org/sites/neweconomics.org/files/A_guide_to_Social_Return_on_Investment_1.pdf).

Bourdieu P. [1986], *The Forms of Capital*, [w:] J.G. Richardson (red.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, Greenwood Press, New York.

Davister C., Defourny J., Gregoire O. [2004], *Work Integration Social Enterprises in the European Union: An Overview of Existing Models*, EMES, (www.emes.net/fileadmin/emes/PDF_files/PERSE/PERSE_04_04_Trans-ENG.pdf).

Dąbrowska J. (red.) [2008], *Od trzeciego sektora do przedsiębiorczości społecznej – wyniki badań ekonomii społecznej w Polsce*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa.

Defourny J. [2004], *Social Enterprise in Enlarged Europe: Concept and Realities*, EMES European Research Network, (www.emes.net/fileadmin/emes/PDF_files/Articles/Defourny/Defourny.Soc.ent.CEE.3.06.pdf).

Defourny J., Develtere P. [2008], *Ekonomia społeczna: ogólnowiatowy trzeci sektor*, [w:] *Antologia kluczowych tekstów. Przedsiębiorstwo społeczne*, FISE, Warszawa.

Głowacki J. [2010], *Mierzenie społecznej wartości dodanej*, „Ekonomia Społeczna”, 1/2010.

Głowacki J., Jelonek M. [2012], *Interpretacja wyników modelu SWD*, Kraków, 2012 (dokument niepublikowany).

Herbst J. [2008], *Pole przedsiębiorczości społecznej w Polsce*, [w:] J. Hausner, A. Giza-Poleszczuk (red.), *Ekonomia społeczna w Polsce: osiągnięcia, bariery rozwoju i potencjał w świetle wyników badań*, FISE, Warszawa.

Juraszek-Kopacz B., Tyrowicz J. [2008], *Zmierzyć niemierzalne, czyli o pomiarze oddziaływania społecznego. Poradnik dla organizacji pozarządowych i przedsiębiorstw społecznych*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa.

Mazur S., Pacut A. [2006], *Ekonomia społeczna i jej wartości konstytutywne*, „Ekonomia społeczna. Teksty”, 3/2006 (dostępne na: http://es.teksty.ekonomiaspoleczna.pl/pdf/2006_3_es_teksty.pdf#zoom=100).

Putnam R. [1995], *Demokracja w działaniu: Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Społeczny Komitet Wydawniczy ZNAK, Kraków, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa.

Rozwój [2008], *Rozwój i restrukturyzacja gospodarki a polska przestrzeń – rekomendacje dla Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju na lata 2008-2033* (dostępne na: www.mrr.gov.pl/aktualnosci/rozwoj_regionalny/Documents/Sprawozdanie_3.pdf).

Sałustowicz P. [2007], *Pojęcie, koncepcje i funkcje ekonomii społecznej*, „Ekonomia Społeczna. Teksty”, 2/2007 (dostępne na: www.owies.org.pl/media/pojecie-koncepcje-es.pdf).

Sanfilippo L., Cooper M., Murray R., Neitzert E. [2009], *Tools for You*, New Economic Foundation.

Słownik [2012], *Słownik terminologiczny dla Szczegółowego Opisu Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki – załącznik do Szczegółowego Opisu Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 – 2013*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, s. 346-347.

ZAŁĄCZNIK NR 1

Zestaw wskaźników wykorzystanych w narzędziu ESometr

WYMIAR 1.1 – ZATRUDNIENIE

Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zatrudnionych w organizacji na koniec roku na podstawie stosunku pracy oraz umów cywilnoprawnych (L₁)

Liczba pracowników należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, którzy znaleźli zatrudnienie (L₂)

Liczba pracowników należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, którzy znaleźli zatrudnienie /Liczba pracowników należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym zatrudnionych na podstawie stosunku pracy, którzy odeszli z organizacji dobrowolnie lub na skutek zwolnień w ostatnim roku (L₃)

Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zatrudnionych w organizacji na koniec roku na podstawie stosunku pracy (bez zatrudnienia subsydiowanego) (L₄)

WYMIAR 1.2 – INWESTYCJE W KAPITAŁ LUDZKI

Wskaźnik zróżnicowania form inwestycji w kapitał ludzki (IKL₁) (wartości od 0 do 7)

Liczba pracowników nienależących do grup ryzyka biorących udział w kursach i szkoleniach organizowanych przez organizację /Liczba osób zatrudnionych w organizacji nienależących do grup ryzyka (IKL₂)

Liczba pracowników należących do grup ryzyka biorących udział w kursach i szkoleniach organizowanych przez organizację /Liczba osób zatrudnionych w organizacji należących do grup ryzyka (IKL₃)

Liczba pracowników nienależących do grup ryzyka uczących się w szkołach ponadgimnazjalnych lub w szkołach wyższych /Liczba osób zatrudnionych w organizacji nienależących do grup ryzyka (IKL₄)

Liczba pracowników należących do grup ryzyka uczących się w szkołach ponadgimnazjalnych lub w szkołach wyższych /Liczba osób zatrudnionych w organizacji należących do grup ryzyka (IKL₅)

Szacunkowe koszty ogółem poniesione przez organizację na doskonalenie zawodowe pracowników /Liczba pracowników (IKL₆)

Szacunkowe koszty ogółem poniesione przez organizację na doskonalenie zawodowe pracowników (dofinansowanie publiczne) /Liczba pracowników (IKL₆)

WYMIAR 1.3 – REINTEGRACJA ZAWODOWA

Liczba beneficjentów organizacji, którzy znaleźli zatrudnienie na otwartym rynku pracy /Liczba beneficjentów, którzy w zakończonym roku skorzystali z usług organizacji w zakresie reintegracji zawodowej (RZ₁)

Liczba beneficjentów, którzy w minionym roku skorzystali z usług organizacji w zakresie reintegracji zawodowej /Liczba osób zatrudnionych w organizacji (niezaliczonych do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym) (RZ_{2.1})

Liczba beneficjentów, którzy w minionym roku skorzystali z usług organizacji w zakresie reintegracji zawodowej (RZ_{2.2})

Wskaźnik zróżnicowania oferty w zakresie reintegracji zawodowej (RZ₃) (wartości od 0 do 5)

WYMIAR 1.4 – INTEGRACJA SPOŁECZNA

Liczba beneficjentów, którzy w minionym roku skorzystali z usług organizacji w zakresie reintegracji społecznej (pracownicy + beneficjenci) / Wysokość przychodu organizacji (RS1.1)

Liczba beneficjentów, którzy w minionym roku skorzystali z usług organizacji w zakresie reintegracji społecznej (pracownicy + beneficjenci) (RS1.2)

Wskaźnik zróżnicowania oferty w zakresie reintegracji społecznej (RS2) (wartości od 0 do 6)

Obszar działań z zakresu reintegracji społecznej (RS3) (wartości od 0 do 2)

WYMIAR 2.1 – USIECIOWIENIE

Liczba przedsięwzięć partnerskich, w jaką organizacja była zaangażowana w minionym roku (S1)

Liczba podmiotów, z którymi współpracowała organizacja w ramach realizacji przedsięwzięć partnerskich w minionym roku (S2)

Wielopodmiotowość współpracy (S3) (wartości od 0 do 25)

WYMIAR 2.2 – AKTYWIZACJA SPOŁECZNA

Liczba osób świadczących pracę społeczną (przynajmniej raz w roku i przynajmniej raz w miesiącu) (AS1)

Liczba umów wolontariackich (AS2)

Średnia miesięczna liczba godzin pracy społecznej (AS3)

Poziom zaangażowania społecznego (AS4) (wartości od 0 do 18)

WYMIAR 3.1 – USŁUGI DEFICYTOWE (UD)

Liczba osób objętych wsparciem w ramach działań z zakresu dostarczania usług deficytowych (UD1)

Liczba osób objętych wsparciem w ramach działań z zakresu dostarczania usług deficytowych / Liczba osób zatrudnionych w organizacji (UD2)

WYMIAR 3.2 – PRODUKT LOKALNY (PL)

Wysokość przychodów z działalności ekonomicznej powiązanej z produktem lokalnym w minionym roku (PL1)

Wysokość przychodów z działalności ekonomicznej powiązanej z produktem lokalnym w minionym roku / Przychody ogółem (PL2)

WYMIAR 4.1 – KONDYCJA FINANSOWA

Rentowność ogólna w % (zysk netto/Przychody ogółem), rosnący (+)
(WF₁)

Udział działalności statutowej w przychodach ogółem w %
(WF₂)

CR – Płynność bieżąca (1,2-2,0)
(WF₃)

QR – Płynność szybka 0,8 – 1,2)
(WF₄)

Obrót należnościami (w razach)
(WF₅)

Rotacja należności (w dniach)
(WF₆)

Obrót zapasami (w razach)
(WF₇)

Rotacja zapasów (w dniach)
(WF₈)

Obrót zobow. krótkoterm. (w razach)
(WF₉)

Rotacja zobowiązań krótkoterm. (w dniach)
(WF₁₀)

Udział kapitałów własnych w aktywach ogółem w % (kapitały własne/aktywa)
(WF₁₁)

Udział wynagrodzeń w kosztach ogółem w %
(WF₁₂)

Udział kosztów materiałów i energii w przychodach z działalności gospodarczej
(WF₁₃)

Wskaźnik pokrycia zobowiązań zyskiem w % (zysk netto/zobowiązania)
(WF₁₄)

WYMIAR 4.2 – WIARYGODNOŚĆ EKONOMICZNA

Czy 50% przychodów jednostki stanowią przychody z działalności gospodarczej i/lub działalności statutowej odpłatnej? (WE₁) (wartości 0 lub 1)

Czy podmiot generował w minionym roku zysk? (WE₂) (wartości 0 lub 1)

Czy organizacja korzystała i spłaciła kredyt bankowy? (WE₃) (wartości 0 lub 1)

Czy organizacja korzystała i spłaciła pożyczki od innych instytucji? (WE₄) (wartości 0 lub 1)

Czy organizacja korzystała i spłaciła pożyczki od podmiotów powiązanych? (WE₅) (wartości 0 lub 1)

Czy organizacja posiada zaległości wobec urzędu skarbowego? (WE₇) (wartości 0 lub 1)

Czy organizacja posiada zaległości wobec ZUS? (WE₈) (wartości 0 lub 1)

Czy organizacja posiada zaległości z tytułu podatków będących dochodem jednostek samorządów terytorialnych?
(WE₉) (wartości 0 lub 1)

Czy organizacja jest notowana w Krajowym Rejestrze Długów Biura Informacji Gospodarczej S.A.? (WE₁₀) (wartości 0 lub 1)

Czy organizacja wykazuje zobowiązania przeterminowane wobec banków i/lub innych podmiotów? (WE₁₁) (wartości 0 lub 1)

ZAŁĄCZNIK NR 2

Wzory indeksów wykorzystywanych w narzędziu ESometr

WYMIAR 1.1 – ZATRUDNIENIE (L)

WSKAŹNIK	ALGORYTM OBLICZENIA WSKAŹNIKA
Liczba zatrudnionych (L ₁)	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zatrudnionych w organizacji na koniec 2010 r. na podstawie stosunku pracy oraz umów cywilnoprawnych $A_{1.5} + A_{1.6}$
Zatrudnienie 1 (L ₂)	Liczba pracowników należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, którzy znaleźli zatrudnienie $A_{5.1} + A_{5.2} + A_{5.3}$
Zatrudnienie 2 (L ₃)	Liczba pracowników należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, którzy znaleźli zatrudnienie /Liczba pracowników należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym zatrudnionych na podstawie stosunku pracy, którzy odeszli z organizacji dobrowolnie lub na skutek zwolnień w 2010 r. $(A_{5.1} + A_{5.2} + A_{5.3}) / A_{4.2}$
Zatrudnienie 3 (L ₄)	liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zatrudnionych w organizacji na koniec 2010 r. na podstawie stosunku pracy (bez zatrudnienia subsydiowanego) $A_{1.4} - A_{8.2}$

ELEMENTY SKŁADOWE I SPOSÓB OBLICZENIA INDEKSU CZĄSTKOWEGO „ZATRUDNIENIE” – (L):
 $[L_1 + L_2 + L_3 + (L_4 * 2)] / 5$

WYMIAR 1.2 – INWESTYCJE W KAPITAŁ LUDZKI (IKL)

WSKAŹNIK	ALGORYTM OBLICZENIA WSKAŹNIKA
Wskaźnik zróżnicowania form inwestycji (IKL ₁)	Jeżeli A _{10.1} lub A _{10.3} = 1 to 1 punkt Jeżeli A _{10.2} lub A _{10.4} = 1 to 1 punkt Jeżeli A _{10.5} = 1 to 1 punkt Jeżeli A _{10.6} = 1 to 1 punkt Jeżeli A _{10.7} = 1 to 1 punkt Jeżeli A _{10.8} = 1 to 1 punkt Jeżeli A _{10.9} = 1 to 1 punkt
Odsetek pracowników nienależących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym biorących udział w kursach/szkoleniach (IKL ₂)	Liczba pracowników nienależących do grup ryzyka biorących udział w kursach /szkoleniach organizowanych przez organizację /Liczba osób zatrudnionych w organizacji nienależących do grup ryzyka $(A_{11.1} + A_{12.1}) / (A_{1.1} - A_{1.2})$
Odsetek pracowników należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym biorących udział w kursach/szkoleniach (IKL ₃)	Liczba pracowników należących do grup ryzyka biorących udział w kursach /szkoleniach organizowanych przez organizację /Liczba osób zatrudnionych w organizacji należących do grup ryzyka
Odsetek pracowników nienależących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym uczących się w szkołach ponadgimnazjalnych lub w szkołach wyższych (IKL ₄)	Liczba pracowników nienależących do grup ryzyka uczących się w szkołach ponadgimnazjalnych lub w szkołach wyższych /Liczba osób zatrudnionych w organizacji nienależących do grup ryzyka $A_{14.1} / A_{1.1}$

Odsetek pracowników należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym uczących się w szkołach ponadgimnazjalnych lub w szkołach wyższych (IKL5)	Liczba pracowników należących do grup ryzyka uczących się w szkołach ponadgimnazjalnych lub w szkołach wyższych /Liczba osób zatrudnionych w organizacji należących do grup ryzyka A14.2/A1.4
Kwota wydana na jednego pracownika na dokształcanie ze środków własnych (IKL6)	Szacunkowe koszty ogółem poniesione przez organizację na doskonalenie zawodowe pracowników/liczba pracowników (A13.1-A13.2)/A1.1
Kwota wydana na jednego pracownika na dokształcanie z funduszy publicznych (IKL7)	Szacunkowe koszty ogółem poniesione przez organizację na doskonalenie zawodowe pracowników (dofinansowanie publiczne)/liczba pracowników A13.2/A1.1

Źródło: Opracowanie własne.

ELEMENTY SKŁADOWE I SPOSÓB OBLICZENIA INDEKSU CZĄSTKOWEGO „INWESTYCJE W KAPITAŁ LUDZKI” – (IKL): $[IKL_1 + IKL_2 + (IKL_3 * 2) + (IKL_5 * 2) + (IKL_6 * 2) + IKL_7] / 9$

Uwaga! – dla podmiotów niezatrudniających osób niezagrożonych wykluczeniem społecznym wzór ma następującą formułę:

$[IKL_1 + (IKL_3 * 2) + IKL_4 + (IKL_5 * 2) + (IKL_6 * 2) + IKL_7] / 9$

WYMIAR 1.3 – REINTEGRACJA ZAWODOWA (RZ)

WSKAŹNIK	ALGORYTM OBLICZENIA WSKAŹNIKA
Odsetek beneficjentów, którzy skorzystali z pomocy podmiotu i znaleźli zatrudnienie na otwartym rynku pracy (RZ1)	Liczba beneficjentów organizacji, którzy znaleźli zatrudnienie na otwartym rynku pracy /Liczba beneficjentów, którzy w 2010 r. skorzystali z usług organizacji w zakresie reintegracji zawodowej A17/A16
Liczba osób, które skorzystały z działań organizacji z zakresu reintegracji zawodowej w stosunku do przychodów organizacji (RZ2.1)	Liczba beneficjentów, którzy w 2010 r. skorzystali z usług organizacji w zakresie reintegracji zawodowej /Liczba osób zatrudnionych w organizacji (niezaliczonych do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym) A16 / (rzs2.3 + rzs2.9 + rzs2.21) * 100000
Liczba osób, które skorzystały z działań organizacji z zakresu reintegracji zawodowej (RZ2.2)	Liczba beneficjentów, którzy w 2010 r. skorzystali z usług organizacji w zakresie reintegracji zawodowej A16
Stopień zróżnicowania oferty w zakresie reintegracji zawodowej (RZ3)	Jeżeli A18.1 > 1 to 1 punkt Jeżeli A18.2 > 1 to 1 punkt Jeżeli A18.3 > 1 to 1 punkt Jeżeli A18.4 > 1 to 1 punkt Jeżeli A18.5 > 1 to 1 punkt Jeżeli A18.6 > 1 to 1 punkt

ELEMENTY SKŁADOWE I SPOSÓB OBLICZENIA INDEKSU CZĄSTKOWEGO „REINTEGRACJA ZAWODOWA” – (RZ): $RZ = (RZ_1 + RZ_{2.1} + RZ_{2.2} + RZ_3) / 4$

WYMIAR 1.4 – INTEGRACJA SPOŁECZNA (IS)

WSKAŹNIK	ALGORYTM OBLICZENIA WSKAŹNIKA
Liczba osób, które skorzystały z działań organizacji z zakresu reintegracji społecznej w stosunku do przychodów organizacji (RS1.1)	Liczba beneficjentów, którzy w 2010 r. skorzystali z usług organizacji w zakresie reintegracji społecznej (pracownicy + beneficjenci)/Wysokość przychodu organizacji $(A_{20.1}+A_{20.2})/(r_{252.3} + r_{252.9} + r_{252.21}) * 100000$
Liczba osób, które skorzystały z działań organizacji z zakresu reintegracji społecznej (RS1.2)	Liczba beneficjentów, którzy w 2010 r. skorzystali z usług organizacji w zakresie reintegracji społecznej (pracownicy + beneficjenci) $A_{20.1}+A_{20.2}$
Stopień zróżnicowania oferty w zakresie reintegracji społecznej (RS2)	Jeżeli $A_{21.1} > 1$ to 1 punkt Jeżeli $A_{21.2} > 1$ to 1 punkt Jeżeli $A_{21.3} > 1$ to 1 punkt Jeżeli $A_{21.4} > 1$ to 1 punkt Jeżeli $A_{21.5} > 1$ to 1 punkt Jeżeli $A_{21.6} > 1$ to 1 punkt Jeżeli $A_{21.7} > 1$ to 1 punkt
Obszar działań z zakresu reintegracji społecznej (RS3)	Jeżeli $A_{19.1} = 1$ to 1 punkt Jeżeli $A_{19.2} = 1$ to 1 punkt

Źródło: Opracowanie własne.

ELEMENTY SKŁADOWE I SPOSÓB OBLICZENIA INDEKSU CZĄSTKOWEGO „REINTEGRACJA SPOŁECZNA” – (RS): $RS = (RS_{1.1} + RS_{1.2} + RS_2 + RS_3)/4$

WYMIAR 2.1 – USIECIOWIENIE (S)

WSKAŹNIK	ALGORYTM OBLICZENIA WSKAŹNIKA
Przedsięwzięcia partnerskie – liczba przedsięwzięć (S1)	Liczba przedsięwzięć partnerskich, w jaką organizacja była zaangażowana w 2010 r. B_2
Przedsięwzięcia partnerskie – liczba podmiotów (S2)	Liczba podmiotów, z którymi współpracowała organizacja w ramach realizacji przedsięwzięć partnerskich w 2010 r. B_3
Wielopodmiotowość współpracy (S3)	Jeżeli $B_4 = 1$ to 1 punkt Jeżeli $B_{5.1} = 1$ to 2 punkty, $B_{5.1} = 2$ to 1 punkt Jeżeli $B_{5.2} = 1$ to 2 punkty, $B_{5.2} = 2$ to 1 punkt Jeżeli $B_{5.3} = 1$ to 2 punkty, $B_{5.3} = 2$ to 1 punkt Jeżeli $B_{5.4} = 1$ to 2 punkty, $B_{5.4} = 2$ to 1 punkt Jeżeli $B_{5.5} = 1$ to 2 punkty, $B_{5.5} = 2$ to 1 punkt Jeżeli $B_{5.6} = 1$ to 2 punkty, $B_{5.6} = 2$ to 1 punkt Jeżeli $B_{5.7} = 1$ to 2 punkty, $B_{5.7} = 2$ to 1 punkt Jeżeli $B_{5.8} = 1$ to 2 punkty, $B_{5.8} = 2$ to 1 punkt Jeżeli $B_{5.9} = 1$ to 2 punkty, $B_{5.9} = 2$ to 1 punkt Jeżeli $B_{5.10} = 1$ to 2 punkty, $B_{5.10} = 2$ to 1 punkt Jeżeli $B_{5.11} = 1$ to 1 punkt, $B_{5.11} = 2$ to 2 punkty Jeżeli $B_{5.12} = 1$ to 1 punkt, $B_{5.12} = 2$ to 2 punkty

ELEMENTY SKŁADOWE I SPOSÓB OBLICZENIA INDEKSU CZĄSTKOWEGO „POZIOM USIECIOWIENIA” – (S): $S = (S_1 + S_2 + S_3)/3$

WYMIAR 2.2 – AKTYWIZACJA SPOŁECZNA (AS)

WSKAŹNIK	ALGORYTM OBLICZENIA WSKAŹNIKA
Praca społeczna (AS ₁)	Liczba osób świadczących pracę społeczną (przynajmniej raz w roku i przynajmniej raz w miesiącu) $((B_{10}-B_{11}) * 1) + (B_{11} * 2)$ Uwaga! Doważone zostały osoby, które świadczyły tę pracę regularnie (przynajmniej raz na miesiąc).
Umowy wolontariackie (AS ₂)	Liczba umów wolontariackich $(B_{12.1}-B_{12.2}) * 1 + (B_{12.2})$ Uwaga! Doważone zostały nowe umowy podpisane w 2010 r.
Liczba godzin wolontariackich (AS ₃)	Średnia miesięczna liczba godzin pracy społecznej (B ₁₃)
Poziom zaangażowania społecznego (AS ₄)	Jeżeli B _{14.1} = 1 to 1 punkt, B _{14.1} = 2 to 2 punkty, B _{14.1} = 3 to 3 punkty Jeżeli B _{14.2} = 1 to 1 punkt, B _{14.2} = 2 to 2 punkty, B _{14.2} = 3 to 3 punkty Jeżeli B _{14.3} = 1 to 1 punkt, B _{14.3} = 2 to 2 punkty, B _{14.3} = 3 to 3 punkty Jeżeli B _{14.4} = 1 to 1 punkt, B _{14.4} = 2 to 2 punkty, B _{14.4} = 3 to 3 punkty Jeżeli B _{14.5} = 1 to 1 punkt, B _{14.5} = 2 to 2 punkty, B _{14.5} = 3 to 3 punkty Jeżeli B _{14.6} = 1 to 1 punkt, B _{14.6} = 2 to 2 punkty, B _{14.6} = 3 to 3 punkty

ELEMENTY SKŁADOWE I SPOSÓB OBLICZENIA INDEKSU CZĄSTKOWEGO „AKTYWIZACJA SPOŁECZNA” – (AS): $AS = (AS_1 + (1/2 * AS_2) + (1/2 * AS_3) + AS_4) / 3$

WYMIAR 3.1 – USŁUGI DEFICYTOWE (UD)

WSKAŹNIK	ALGORYTM OBLICZENIA WSKAŹNIKA
Wsparcie w ramach działań z zakresu dostarczania usług deficytowych – Liczba osób (UD ₁)	Liczba osób objętych wsparciem w ramach działań z zakresu dostarczania usług deficytowych $C_{3.1} + C_{3.2} + C_{3.3} + C_{3.4} + C_{3.5} + C_{3.6} + C_{3.7} + C_{3.8}$
Liczba osób objętych wsparciem w ramach działań z zakresu dostarczania usług deficytowych w stosunku do liczby osób zatrudnionych w organizacji (UD ₂)	Liczba osób objętych wsparciem w ramach działań z zakresu dostarczania usług deficytowych / Liczba osób zatrudnionych w organizacji $(C_{3.1} + C_{3.2} + C_{3.3} + C_{3.4} + C_{3.5} + C_{3.6} + C_{3.7} + C_{3.8}) / A_{1.1}$

ELEMENTY SKŁADOWE I SPOSÓB OBLICZENIA INDEKSU CZĄSTKOWEGO „USŁUGI DEFICYTOWE” – (UD): $UD = (1/2 * UD_1) + (1/2 * UD_2)$

WYMIAR 3.2 – PRODUKT LOKALNY (PL)

WSKAŹNIK	ALGORYTM OBLICZENIA WSKAŹNIKA
Wysokość przychodów – produkt lokalny (PL ₁)	Wysokość przychodów z działalności ekonomicznej powiązanej z produktem lokalnym – 2010 r. (C ₈)
Wysokość przychodów ze sprzedaży produktu lokalnego w ogóle przychodów organizacji (PL ₂)	Wysokość przychodów z działalności ekonomicznej powiązanej z produktem lokalnym – 2010 r. / Przychody ogółem

ELEMENTY SKŁADOWE I SPOSÓB OBLICZENIA INDEKSU CZĄSTKOWEGO „PRODUKT LOKALNY” – (PL): $PL = ((1/2 * PL_1) + (1/2 * PL_2))$

WYMIAR 4 – WIARYGODNOŚĆ EKONOMICZNA – WE

WSKAŹNIK	ALGORYTM OBLICZENIA WSKAŹNIKA
Źródła finansowania (WE1)	Czy 50% przychodów jednostki stanowiły przychody z działalności gospodarczej i/lub działalności statutowej odpłatnej Jeżeli $(F_{1.1}+F_{1.2}) > 50\%$ to 1 punkt (WE1)
Zysk (WE2)	Czy podmiot generował w roku 2010 zysk? Jeżeli $(F_3)=1$ to 1 punkt (F3)
Kredyt (WE3)	Czy organizacja korzystała z i spłaciła kredyt bankowy? Jeżeli $(F_7)=1$ to 1 punkt (F7rek)
Pożyczki 1 (WE4)	Czy organizacja korzystała z i spłaciła kredyt bankowy? Jeżeli $(F_8)=1$ to 1 punkt (F8rek)
Pożyczki 2 (WE5)	Czy organizacja korzystała z i spłaciła kredyt bankowy? Jeżeli $(F_9)=1$ to 1 punkt (F9rek)
Zaległość wobec urzędu skarbowego (WE7)	Czy organizacja posiada zaległości wobec urzędu skarbowego? Jeżeli $(F_{11})=0$ to 1 punkt (F11rek)
Zaległość wobec ZUS (WE8)	Czy organizacja posiada zaległości wobec ZUS? Jeżeli $(F_{12})=0$ to 1 punkt (F12rek)
Zaległość z tytułu podatków będących dochodem jednostek samorządów terytorialnych (WE9)	Czy organizacja posiada zaległości z tytułu podatków będących dochodem jednostek samorządów terytorialnych, jeżeli jest płatnikiem takiego podatku? Jeżeli $(F_{13})=0$ to 1 punkt (F13rek)
KRD BIG (WE10)	Czy organizacja jest notowana w Krajowym Rejestrze Długów Biura Informacji Gospodarczej S.A.? Jeżeli $(F_{14})=0$ to 1 punkt (F14rek)
Przeterminowane zobowiązania (WE11)	Czy organizacja wykazuje zobowiązania przeterminowane wobec banków i/lub innych podmiotów? Jeżeli $(F_{15})=0$ to 1 punkt (F15rek)

ELEMENTY SKŁADOWE I SPOSÓB OBLICZENIA INDEKSU CZĄSTKOWEGO „WIARYGODNOŚĆ EKONOMICZNA” – (WE):

$$WE = WE_1 + F_3 + F_{7rek} + F_{8rek} + F_{9rek} + F_{11rek} + F_{12rek} + F_{13rek} + F_{14rek} + F_{15rek}$$

Niniejsza publikacja została przygotowana w wyniku realizacji podzadania 2.2 „Opracowanie i przetestowanie metody mierzenia społecznego oddziaływania podmiotów ekonomii społecznej w Polsce” realizowanego przez Małopolską Szkołę Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie w ramach projektu „Zintegrowany system wsparcia ekonomii społecznej”, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Publikacja jest dystrybuowana bezpłatnie

Publikacja odzwierciedla wyłącznie poglądy Autorów

Redakcja: Barbara Gruszka

Przedruk materiałów Instytutu Spraw Publicznych w całości lub w części jest możliwy wyłącznie za zgodą Instytutu. Cytowanie oraz wykorzystywanie danych jest dozwolone z podaniem źródła.

© Copyright by Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2013

ISBN: 978-83-768-127-9

Wydawca:

Fundacja Instytut Spraw Publicznych
00-031 Warszawa, ul. Szpitalna 5 lok. 22
tel. (22) 55 64 260, faks (22) 55 64 262
e-mail: isp@isp.org.pl
www.isp.org.pl

Projekt graficzny i skład: RZECZOBRAZKOWE.PL